

Джордж Байрон

ЛІРИКА

Джордж Байрон

ЛІРИКА

ДО Е.

Нехай пихаті й безтолкові
Беруть на поглум наш зв'язок,-
Чеснота скорше варт любові,
Ніж титулований порок.

Хай ратні подвиги й походи
Мій рід прославили колись,
Не заздри на герби й клейноди -
Своєю гідністю гордись.

За наших душ злиття щасливе
Мій рід не знатиме ганьби.
А в дружбі серце незрадливе -
Над ранги, титули й герби!

Листопад 1802

УРИВОК

Як прийде час на зов батьків мені
Селитися в чертоги неземні,
Здійматись вихром в обшири незнані,
Чи схилом гір спускатися в тумані,-
Різьблених урн хай не зустріне тінь -
Познак, де в землю обернулась тлінь.
Нехай на гробі пам'ятником буде
Саме ім'я, не з мармуру споруда.
Якщо воно вшанує тлінний прах -
Ото і досить слави у віках.
Саме воно збудити може шану,-
В нім житиму чи в забуття з ним кану.

1803

ПРОЩАННЯ З НЬЮСТЕДСЬКИМ АБАТСТВОМ

Навіщо ти зводиш чертог, сину крилатих
днів? Сьогодні ти дивишся зі своєї вежі, та
мине кілька років - налетить вітер пустелі і
завіє в твоїм спустілім дворі.

Оссіан

Свище вітер в твоїх, древній Ньюстенде, мурах,
Стала пусткою вже ти, оселе батьків.
Не троянди цвітуть,- по алейних бордюрах
Їх заглушує ліс кропиви й будяків.

Сплять у склепах давно смілі й горді барони,
Що водили васалів у землю святу.
Лиш під вітром мечі,- ніби дзвін похоронний,-
Б'ють у панцир важкий, по іржавім щиту.

Арфа Роберта більше синам Альбіона
Не запалить сердець до звитяг бойових,
Десь Джон Горістон спить біля веж Аскалона,
І його менестрель вже навіки затих.

Поль із Гюбертом теж під Крессі у долині
За вітчизну свою і за Едварда ліг.
Мої предки! Наш край нам'ята вас донині
І в літописах ваш славний подвиг зберіг.

Під знаменами Руперта бившися, браття
Всі чотири лягли в Марстон-Мурським бою.
Вони кров'ю скріпили у битві завзятій
Королеві та Англії вірність свою.

Тіні славних, прощайте! Із рідного дому
Ваш нащадок іде. У чужій чужині

Сама згадка про вас, вашу честь, всім відому,
Додаватиме сил і відваги мені.

Нехай нині слізьми затуманені очі,-
Не зі страху вони: я ж лишаю свій дім.
Йду боротись, як ви, множить подвиги отчі,
І про вас не забуду я в краї чужім.

Ваша слава в нащадкові житиме завше,
Присягаю повік не зганьбити її.
Хочу жити, як ви, і, так само сконавши,
З вашим прахом змішати останки свої.

1803

ФРАГМЕНТ,
написаний невдовзі по одруженню міс Чаворт

Горби Анслейські, голі та похмурі,
Де мрійним я блукав хлоп'ям!
Як, виючи, лихі північні бурі
Метаються сьогодні там!

В минулім все. Скінчилось все погребом,
Розтануло, немов у сні.
Від усмішки моєї Мері небом
Ви вже не станете мені!

1805

СПОМИН

Кінець! То був лиш сон. І враз
Блідих надій промінчик згас.
Щасливих мало днів прожито,
Світанок мій вкриває тьма,
І душу сковує зима.
Любов, надію вщент розбито.
Якби ж - і спомини. Якби-то!

1806

СЕРДОЛІК

Не блиском вабить він мене,
Не в барвах сила таємнича!
Він сяє скромно, мов ясне
Його дарителя обличчя.

Хай кпить із мене всяк пліткар,
І ганить дружбу безнастанно,
А я люблю цей скромний дар:
Мені ж його з любов'ю дано!

Злякавсь, що дару не прийму,
Й поник даритель головою,
Та я тоді сказав йому,
Що дар цей буде вік зі мною.

Лиш в руки взяв я дружби знак,
Засяла іскорка в кристалі,
Мов крапелька роси. Відтак
Мені і сльози любі стали.

Не визначався, друже, ти
Багатством, знатністю ніколи:
По квітку дружби треба йти
Не в пишний сад, а в дике поле.

В зела, що в лінощах зроста,
Краса і пахощі фальшиві,
А квітка над усі - проста,
Між диких скель, на голій ниві.

Сліпа фортуно, глянь згори,
Допоможи хоч раз природі -
І друг дістане всі дари,
Належні мудрості і вроді.

Якби ж прозріла ти, якби
В ту душу подивилась глибше,-
Всі б оддала йому скарби,
Нічого іншим не лишивши.

1806

РЯДКИ,
звернені до преподобного Дж. Т. Бічера
у відповідь на його пораду авторові
стояти ближче до громади

Любий Бічере, ви дали мудру пораду,
Мовляв, треба із світом зближатись мені.
Я ж волю самотність над нашу громаду,
Зневажаю я світ і лукавства, й брехні.

Якщо служба в сенаті чи грім самопалів
Блиском слави гучної привабить мене,-
Може, я і прославлю свій рід занепалий,
Коли випроба років дитячих мине.

Як незримий у Етни камінному лоні
Тихо жевріє скутий вогонь до пори,
Аж, нарешті, нестримно, зміцнівши в полоні,
Вибухає до зір з-під земної кори,-

Так і в грудях жага прагне вславити ім'я
І зажити хвали у прийдешніх племен.
Якби з вогнища феніксом знятися міг я,
То й на пломеню крилах згоріти ладен.

Аби жити, як Фокс, так, як Четем, померти,
Я терпів би і глум, небезпеки, біду.
Їхня слава жива - не підвладна і смерті,
Вона сяє в віках на їх славнім роду.

А навіщо мені йти до світського тлуму,
Плазувати в ногах верховодів тупих,
Вихваляти пиху і лестить важкодуму,
Аби ласки зажить чи прихильності в них?

В щиру дружбу я вірив так свято, безмірно,
У коханні зазнав гіркоти, як і втіх,
Але впевнився: дружба здебільша невірна,
А любов мою нищили поглум і сміх.

Що багатство мені? Воно щезне неждано
Чи то з волі тирана, чи з примхи судьби.
Пощо титул мені? То лиш влади омана...
Тільки славної слави жадаю собі!

Криводушшю чужий, не хитрун я люб'язний,
Осоружні мені світська фальш, суєта.
То ж навіщо себе виставляти між блазнів,
Віддавать на поталу найкращі літа?

1806

ДАМЕТ

Безправний, мов дитя, іще хлоп'я роками,
Розбещеності раб - душею і думками,
Уже відлучений од сорому й чеснот,
Удатний до спокус, у брехнях - суций чорт,
Бувалий лицемір, довершений від роду,
Дівочий баламут і ненадійний друг,
По школі - зразу свій між світських волоцюг -
Дамет осушує гріха й пороків чашу,
Усіх на тім шляху давно вже обігнавши,
Та й досі шал велить, знемігши тіло й дух,
Смоктать оденки лиш із келиха потух;
Просяклий хтивістю, колишні рве кайдани
І п'є трутизну втіх, аж доки смерть настане.

ГРАНТА

(Про все потроху)

Змагайся за допомогою підкупів -
і переможеш усіх.

Лесажів чорт, немов метіль,
Вночі промчався крізь покої,
Схопив мене і зніс на шпиль
Собору діви пресвятої.

Дахівки зняв, щоб показать,
Як коштом голосів продажних
У давній Гранті мріють-снять
Посад доскочити поважних.

Ось видно: Петті й Пальмерстон
Один на одного в газетах
У передвиборний сезон
Збирають бруд, плетуть тенета.

Ось виборець, ось кандидат -
Вві сні вже бачать перемогу;
Побожний кожний супостат
Спокійно спить - і слава богу.

О лорде Г., даремний страх,-
У тебе ж є кмітливі друзі,
І кожен знає, що в чинах
Підвищують лиш по заслугі,

Що ти - начальство, ти - владар,
В твоїх руках усі посади.
Ждучи на тепле місце в дар,
Вони в огонь за тебе раді.

...Гризню покинувши брудну,
Допоки сплять і лорд, і патер,
На студіозусів зирну,
Що їх тут няньчить Альма-Матер.

В комірці ось - хай очманів -
Котрийсь вникає в суть предмета,
Пнучися коштом сну й штанів
До премій університету!

Та й дать би премію пора:
Він ревно зубрить геть до цяти
Всю маячню із-під пера
І докторів, і кандидатів.

При тьмавім світлі гасника
Товче закон він Галілеїв,
В античну метрику вника,-
Скандує ямби і хореї.

А диспути веде лишень
Латиною, хоч в ній не петрає.
Зачах, голодний, день у день
Блукає в нетрях геометрії.

Істориків він не любив,
На їх трактати сил не тратив,
Лиш креслив лінії кутів,
Трапецій, ромбів і квадратів.

Залишим врешті диваку
Ті формули, закони й вірші,
Тепер поглянемо, яку
Розвагу полюбляють інші.

Раби пороків і гульні,
Ці лиш до втіх самих охочі
І, розум топлячи в вині,
У кості ріжуть серед ночі.

Це вам не те що божий глас -
Сектантів-методистів жменя,-
Що, ревно молячись за нас,
Лиш про реформи теревеняють.

Забудьмо гордість їх, пиху,
Смиренність вдавану, лукаву,
Облудність їхнього шляху,
Зневажливу й смішну, їй-право.

Уже й світає. На дворі
В ранкові сутінки імлісті,
У білі вбравшись стихарі,
Зчинили гам семінаристи.

І раптом дзвони спроквола
Закалантирили ізрана,
І їм на зміну попливла
Небесна музика органа.

А далі й хору вдарив шквал,
Немов з гармати в мене стрелив,-
Убити може наповал
Спів королівських менестрелів:

І рев, і зойки сатани
У дикім карканні завзятім,-
Нехай і новачки вони,
Од бога милості не ждять їм!

Якби свої псалми Давид
Послухав десь отут в притворі,
Не стерпівши наруги, дід
На порох стер би людоморів.

У давнину тиран-хижак
В неволю взяв синів Іуди.
На ріках вавілонських,- як
І що співать - не знали люди.

А то втяли б якийсь псалом
На той же лад, що й ці тягнули,
Напасники б од них гуртом,
Мов чорт від ладану, чкурнули.

Я розходивсь не на добро,-
Хто все це дочитать захоче?!
Чорнило вийшло, стер перо,
Вже й муза служить неохоче.

Не пурхать більш, мов Клеофас;
Геть зі шпиля старої Гранти:
Мені і вам спочити час,-
На вежі ранок б'ють куранти.

28 жовтня 1806

ЛОХ-на-ГАР

Геть затишні парки, трояндні алеї,-
Лиш мрійникам ніжним маніжитись тут.
Верніть мені скелі у сніжній киреї,
Де воля й любов ще панують без пут.
Люблю, Каледоніє, гір твоїх кручі,
Громи й блискавиці у темряві хмар,
Там ринуть важкі водоспади, ревучи
між урвищ, де хмурий стримить Лох-на-Гар.

На скелях колись я, у пледі клітчастім,
В шотландськiм береті, безжурним хлоп'ям
Полеглих героїв пригадував часто,
Між сосон одвічних блукаючи там.
Я в дiм не спішив, аж потьмаріє обрій
І в небі заблиснуть зірниці Стожар.
В уяві вставали ті вої хоробрі,
Що вславили хмурий колись Лох-на-Гар.

О тіні полеглих! Під бур голосіння
Хіба ж то не ваш звучав голос мені?
Десь любо в цім краї тим лицарським тіням
Гасати вітрами, немов на коні.
Де мчиться зими крижана колісниця
Крізь сніжні завої, у хаосі хмар
Вбачаю далеких я пращурів лиця,
Що в бурях похмурий хова Лох-на-Гар.

Хто ж був, о хоробрі, провидіти годен,
Що доля на згубу вас всіх прирекла?
Хоча й полягли ви в боях за Куллоден,
Вам лаври звитяг не повили чола.
Та все ж ви щасливі,- донині ласкаво
Ваш сон береже у печерах Бремар,

Вас славлять в піснях дударі, вашу славу
Відлунює хмурий в віках Лох-на-Гар.

Давно я покинув ті урвища й скелі,
Не скоро вернусь я до грізних шпилів,
Та голі ті гори, горби невеселі
Миліші британських зелених полів.
Мене блиск алей, дивних парків не надив,
Зате і донині приваблює чар
Тих скель прямовисних, долин, водоспадів,
Де хмурий у славі підвівсь Лох-на-Гар.

1806

ДО ЛЕДІ

Було б з'єднати долі нам,
Так, як на те заповідалось,
Я б жив не з горем пополам,
І серце б з розпачу не рвалось.

Хай знають всі мій кожен гріх,
Хай бачать вад моїх пучину,-
Проте ніхто не зна, що їх -
В твоїй несталості причина.

Душею чистий був і я,
Шал крові легко міг долати.
Та клятва зламана твоя,
І слово іншому дала ти.

Я, може, зруйнувати б міг
Його сподіване блаженство,
Та в нім тебе одну беріг,
Тамуючи своє шаленство.

Ти спокій відібрала мій,
Йому віддавши сяйво вроди...
Що я знайшов в тобі одній,
У багатьох вже не знаходив...

Прощай, зрадлива. Досить лжі!
Надій і споминів рву пута.
О гордосте, допоможи
Мені невірницю забути.

Я в полум'ї жаги горів,
Палив себе у віці раннім
І, страх статечних матерів,
Бездумно бавився коханням.

А стала б ти моя,- лице,
В нестримності змарніле нині,
Стидом не криючись, оце
Цвіло б у спокої родиннім.

Чужий лукавству і брехні,
Я жив, я дихав лиш тобою,
Про ідилічні марив дні,
Як поєднаємось обоє.

Тепер шукаю інших втіх:
Я йду в бездумний тлум і галас,
Щоб біль душі на мить утих,
Щоб серце з розпачу не рвалось.

Але ні там, ні тут, ніде
Не віднайти мені спокою,
Бо думка з голови не йде:
Ми розійшлись навік з тобою.

1807

ХОТІВ БИ ЖИТИ ЗНОВ У ГОРАХ

Хотів би жити знов у горах
Дитям безжурним, як колись,
Блукать між скель, в морях суворих
Між хвиль розбурханих нестись.
Моя ж душа, мов птах прип'ятий,
Що прагне скель і висоти,
Страджає в Англії пихатій,
В краю лукавства й німоти.

Дай утекти мені, талане,
На лоно урвищ і горбів,
Забудь всі титули й кайдани,
Лакуз вельможних і рабів.
Веди мене на хмурі скелі,
Де стогне грізний океан,-
Верни в дитинства дні веселі,
Дай серцю відпочить од ран.

Я мало жив, та відчуваю:
Чужий я в цьому світі лжі.
Навіщо ж темрява ховає
Той знак останньої межі?
Я спав, я снів про щастя, доки
Не заступив тих марень гніт,-
То, Правдо, промінь твій жорстокий
Вернув мене у нищий світ.

Кого любив - давно нема вже,
Та й друзі розійшлись, як дим.
Надію втративши назавше,
Вже й серце стало крижаним.
Хай інколи тамує келих
Скорботу й біль, нехай уста

Сміються між питців веселих,-
Я серцем завжди сирота.

Як слухать ляси разуразні
Не друзів і не ворогів,
Кого у тлум строкатий блазнів
Маєтність або сан привів!
Де ж друзів коло? Чом не склалась
Та приязнь вірна і свята?
Набрид мені вертепний галас
І втіх нещирих марнота.

А ти, о Жінко, світоч вроди,
В тобі розрада і любов,
Та в серці в мене стільки льоду,
Що я й до тебе охолов.
Цей світ лукавства і облуди
Я б промінять на край хотів,
В якому вільно дишуть груди
Між темних урвищ і хребтів:

Туди б, з незлобним серцем, в бурю,
На те безлюддя, до стихій!
Волю пустку дику й хмуру,
Таку ж, як дух похмурий мій.
О, як мені з душного світу,
Мов голуб до свого кубла,
У небо грозове злетіти,
В кочівлю сонця та орла!

ДО БОГІНІ ФАНТАЗІЇ

Владарко марень молодечих,
Царице злототканих снів,
Що до танечної хуртечі
Ведеш дівчат і юнаків!
Я од твоїх звільнився чарів,
Кайдани юності розбив
І край химер, де марно марив,
На царство істини змінив.

Та як тих мрій позбутись нині?
В них чистим починав я шлях,
Там німфи - геть усі богині
Із променем святим в очах.
Уява нам малює диво,
Облудних не шкодує шат:
Жінки сміються нефальшиво,
Нема лукавства у дівчат.

Химери все, слова порожні!
Тож треба з неба повертать,
Не бачить німфи в жінці кожній,
Пілада в друзях не шукать,
Лишати замки понадхмарні,
Де ельфи в далі голубій,-
Жінки ж - зрадливі, як і гарні,
А друзі - вірні лиш собі.

Ганьба! Поринувши в облуду,
Я примсі слугував твоїй,
Та, гніт розбивши твій, не буду
Ширяти знов на крилах мрій.
Ну й дурень! В очі я кохані
Дививсь і думав: правда там!

В нещире вірив я зітхання,
Нещирим вірив я сльозам.

Набридла лжа твоя велика,
Тож геть той храм, що гніт несе;
Там лиш Удаваність - владика,
Чуттєвість там - понад усе.
Не дивлячись на справжнє горе,
Над вимислом пустим вона
Нікчемні сльози ллє в притворі
Твого храму, навісна.

Хай Співчуття у чорнім строї
І в кипарисовім вінці
Зітхає щиро й ллє з тобою
Кров серця за химери ці...
Клич німф своїх, утечу кліром
Оплачте: пастушок пішов!
Колись і він палав і вірив,
Та не прийде у храм твій знов.

О німфи, ладні в кожному разі
Ридать по всьому день за днем,
Дрижать в удаванні екстазі,
Фальшивим братися вогнем!
Чи хто оплаче в хорі пишнім
З своїм відступником розрив,-
Я ж, юний бард, ваш друг колишній,
На ваші сльози заслужив!

Ну що ж, прощайте милі дами,
Бо час на згубу вас прирік:
Розверзлась відхлань перед вами,
Де ви спочинете навік.
Вода забуття жде вас, феї,
Вас вихри гонять без мети;

І ви з царицею своєю
Повинні в безвість одійти.

1807

РЯДКИ, НАПИСАНІ ПІД СТАРИМ БЕРЕСТОМ НА ЦВИНТАРІ В ГАРРОУ

Мій бересте! Ти хилиш віти стиха
Під леготом, що ним тут небо диха;
Я сам-один тепер в тіні твоїй,
Де гомонів ласкавих друзів рій,
Що, може, десь в чужих світах, знебулі,
Так, як і я, сумують по минулім.
Стежиною берусь на косогір;
Ти знов мені милуєш серце й зір,
Мій затишку, де в любе надвечір'я,
Не раз зійшовши, марив аж до зір я.
Ми стрілись знов, але в моїм житті
Не ті думки і мрії вже не ті.
Твоє ж гілля шепоче серцю знову,
Про дні далекі ведучи розмову,
Мов шелестить: «Прощай і обніми,
Бо, може, бачимось востаннє ми».
Коли уляжуться у грудях бурі,
І згасне крові шал у дні похмурі,
То й смерть мені здалася б нестрашна
(Чи може бути прийнятною вона!).
Якби судилась серцю тут могила,
У цій землі, яка для нього мила;
Там, де моя зростала плоть і кров,
Притулок вічний радо б я знайшов.
Тож хай в краю, де квітнули надії,
Моя могилка у траві видніє,
Нехай засну там, де побачив світ,
В землі, в якій одбивсь дитинства слід,
Змішаюсь з порохом землі тієї,
Що я любив її, страждав за неї.
Хай з милим подзвоном в останню путь
Мене лиш кілька друзів проведуть,

Оплачуть мовчки, положивши квіти,
І хай навік забуде решта світу!

вересня 1807

ДО МОГО СИНА

Злотистий кучер, сині очі -
Всі риси матері дівочі.
Усмішка, ямки щік твоїх
Серця принаджують усіх.
Мені ж найкращих днів хвилину
Вони нагадують, мій сину.

Чи взнав ти батькове ім'я?
Зовися ж Байроном, як я!
Хай буде злагода між нами;
І, може, тінь твоєї мами,
Знайшовши вічний супокій,
Простить мене, о сину мій!

Її могилка десь в траві вся,
Ти ж до грудей чужих тулився.
Ганьбою стрінутий обмов,-
Безбатченком на світ прийшов.
Та не журись, я не покину
І не зречусь тебе, мій сину.

Ну й що жорстокий світ мені?
Зневажити природу? Ні!
Хай кплять святці і суєслови,-
Люблю тебе, дитя любові.
Поруко юності й надій,
З тобою - батько, сину мій!

Шляхом життя пройшов я мало,
Чола ще зморшки не зорали,
То ж після болісної втрати
За сина будь мені й за брата:
Всього себе аж до загину
Я віддаю тобі, мій сину.

Хай молодий я, й вітрогон,
Хай звичай знехтував, закон,
Та буду вірним тобі завше,-
Ти ж, вроду Гелен перебравши,
Її, загублену, єдину,
Мені нагадуєш, мій сину!

1807

ВІРШ, ВИКАРБУВАНИЙ НА КЕЛИХУ ІЗ ЧЕРЕПА ЛЮДИНИ

Ти не сахайсь,- вже дух мій відлетів,
Я - череп лиш, що був колись на плечах.
І, на відміну од живих голів,
Тепер в мені вино, не порожнеча.

Як ти, я жив, любив і пив зчаста,
Аж поки вмер, не нехтуючи трунки.
Пригуб мене, пригуб - твої уста
Миліш мені за хробаків цілунки.

Мені щастить: я - келих на вино -
Напій богів несу, по колу йдучи.
А то в землі зогнивши, вже б давно
Я став кублом холодному гадюччю.

Там, де колись мій розум пломенів,
Хай інше полум'я знаходять люди.
Коли від мізку череп спорожнів,
Хіба вино - не кращий вміст посуду?

Ну, пий же, пий! І ти в свій час помреш,
І десь нащадки в звалищі тужавім
Колись тебе з землі дістануть теж,
Щоб ти, мерцем, на учті слугував їм.

Тож як у куцому житті своїм
Були ні на що голови не годні,
То хай по смерті буде втіха їм,
Що хоч на щось їх підберуть сьогодні.

РОЗСТАННЯ

Те скорбне розстання
На довгі літа,
Останні зітхання
І холодність та,
Безслізна розлука,
Цілунки сумні
Сьогоднішню муку
Віщали мені.

Ті роси до світу,-
Ті сльози між віт,-
Були мов приміта
Сьогоднішніх бід.
Ти слово зламала,
Про тебе в юрбі
Начувсь я не мало,
Улігши ганьбі.

Стоуста неслава
Про тебе гримить.
Як я нелукаво
Таку міг любить?
Тебе зневажає
Юрби поговор:
Не знає, що знаю
Тебе я надмір.

...Стрічались ми тайно -
Й печаль я таю.
Забула, звичайно,
Любов ти мою.
Якби в цім безслав'ї
Й зустрілися ми,

Тебе б привітав я
Мовчанням, слізьми.

1808

ДО ЖІНКИ,
що запитала, чому я весною покидаю Англію

Як грішник, вигнаний із раю,
Безсилий втрачене вернуть,
Дивився, сповнений одчаю,
На суджену тернисту путь;

А там, блукаючи по світу,
Привик до болю і вериг,
Хоч тугу вбить несамовиту
За щастям згубленим не міг,-

Так змушений і я втікати,
Від зваб твоїх, аби мені,
Зустрівшись, марно не зітхати
За тим, що звідав навесні.

У втечі спокій відшукаю,-
Я пастку обмину твою:
Не хочу бачить свого раю,
Щоб не жадати бути в раю.

2 грудня 1808

ВІРШ МІСТЕРОВІ ГОДЖСОНУ, написаний на борту лісабонського пакетбота

Слава, Годжсоне! Пройшли вже
Всі митарства митні ми.
Бриз брижами берег лиже,
На вітрила йде грудьми.
Вимпел піднято на тросі.
Гримнув постріл. Зойк і тиск.
Стоголосий рик матросів
І жіночий дикий виск.
Митник ника,
П'яна пика,
Всюди нюха, все товче;
З дива лізе
У валізи,
Навіть миша не втече,
І вона не здатна потай
Прослизнуть до пакетбота.

Наш багаж летить у човен,
Ми, як дрова,- на багаж.
Відпливаєм. Човен повен.
Тіснота. Розгардіяш.
«Обережно! З ромом ящик!»
«Пробі! Нудить». Шум і гам.
«На борту не буде краще,-
Там вас виверне, мадам».
Мішма з нами
Доньки, мами,
Леді, челядь,- гнів і лють,
Тиснуть всякі
Лобуряки.
Ні зітхнути, ні дихнуть.

Сварка, лемент, зойк, блювота
На шляху до пакетбота.

Вже й судно ось. Без забару
Кід - владика корабля,-
Мов отару у кошару,
Нас в каюти направля.
«Леле! Що це в вас? Каюти?
Хто ж вміститись годе́н тут?
В кожній три квадратні фути!
Тут не жив би й ліліпут».
«Можновладців,
Лордів двадцять
В цій посудині пливли».
«Боже милий,
До могили
Ви їх, певно, довели».
Гамір, тиснява, спекота:
Як чкурнути з пакетбота?

Де ви, Флетчер, Меррі, Бобе? -
Мов колоди. Нітелень.
Чи зціляти від хвороби
Вас мотузкою лишень?
А Гобгауз, захворівши,
В люк звалився й відтіля
То блює надсадно вірші,
То закускою «стріля».
Що це? Станси
До Браганси?
- Ром...- Ага, романс? - Та ні!
- Пити! Рому?
- Трясця й громи!
Рвуться нутрощі мені.
Душу витрясе із плоті
Ця плавба на пакетботі.

Пливемо в краї неznані,
Чи вернемось - богу знать.
Це корито урагани
Ладні в пір'я розметать.
І коли життя - лиш жарти,
Як товмачать мудреці,-
Сміймося! Осушим кварти,
Не злякають мандри ці.

Вдома, в морі,
В щасті, в горі
Більше сміху і вина
Хто нап'ється,
Той сміється:
Не страшний і сатана!
Всюди пити нам охота,
Хоч в каюті пакетбота!

Фалмут, 30 червня 1809

В АЛЬБОМ

Як зупиня нас невідоме
Ім'я на брилі гробовій,
Так і рядки оці в альбомі
Нехай привернуть погляд твій.

Колись їх, може, прочитавши,
Ти в суєті буденних справ
Подумаєш: «Його нема вже,
Та серце тут він поховав».

14 вересня 1809

СТРОФИ, НАПИСАНІ В БУРЮ

Над Піндом пільма, хвищі шал,
Стримлять шпилі похмурі.
І гнівно хмари мчать учвал,
І дишуть мстою бурі.

Ще й провідник із ляку зник,
Лиш блискавиці спалах
То з пільми вихопить потік,
То урвище у скалах.

О! Хижка вигулькнула з мли,-
Вона б нас прихистила,
Та марна втіха, підійшли:
Турецька тут могила.

Крізь водоспадів хижий рев
Почувся крик одчаю.
То десь земляк між скель, дерев
До Англії волає.

Враз постріл... Ворог то чи друг?
І - знов. То б'ють тривогу,-
Шлють горцям заклики навкруг -
Іти на допомогу.

Та хто прийде? У ніч таку
І пса б надвір не гнали.
В грозу й нечутні гірняку
Розпачливі сигнали.

Ба, навіть, чуючи, ніхто
І глянуть не посміє,
Скоріш подумавши, що то
Стріляють десь злодії.

Гримлять громи, і дощ шумить,
Мигтять вогненні стріли.
Та невідступніші в цю мить
Мене думки обсіли.

Йдучи крізь нетрі, де на нас
Щокрок чигає згуба,
Я тільки й думаю весь час,
Де ти, о Флоренс люба.

Коли б не в морі! Суходіл
Певніший од безодні.
Хай лиш мене цей грім знавкіл
Разить вогнем сьогодні.

Прощались ми. З-за темних скель
Тягнув смалкий сірокко.
І відійшов твій корабель,
Покинувши затоку.

Мабуть, іспанських берегів
Щасливо досягли ви.
Згубить ні грім тебе б не смів,
Ні шторми, ані зливи.

Про тебе й тут, в цій западні,
Я думаю під зливу,
Як і тоді, в щасливі дні
Веселощів і співу.

Як Кадіс пут іще не зна,
Згадай і ти про мене.
У залі світлій із вікна
На море глянь шалене.

Каліпсо острів між валів
В'яви перед собою.
...Всміхнися іншим сто разів,
А раз зітхни за мною.

Коли ж сльозу в очах твоїх
Закоханці помітять,
Вгамуй печаль свою. Хай сміх
Твоє лице освітить.

Уникнеш жартів їх, образ,
Слізьми не показавши,
Що ти того згадала раз,
Хто снить тобою завше.

Поймає серце розпач, жах:
Мій дух, як той незрячий,
Шука твого, блука в світах
І, не знайшовши, плаче.

11 жовтня 1809

СТАНСИ, НАПИСАНІ БІЛЯ АМВРАКІЙСЬКОЇ ЗАТОКИ

Безхмарна ніч. Під місяцем німим
Біліє Акціум. Йому й не сниться,
Що тут був кинутий славетний Рим
Колись до ніг єгипетській цариці.

Вода - труна лазурна: до сих пір
Сплять воїни у вічному спочинку,-
Це ж тут колись могутній тріумвір
Вінок героя проміняв на жінку.

Я, Флоренс, молодий, а ти од фей
Чарівніша. І, як було з правіку,
Тобі співатиму, немов Орфей,
Чий спів звільнив із пекла Еврідіку.

Колись за погляд дівам чарівним
Давали царства, гинули в полоні.
...Було б держав у мене, скільки рим,
Я всі б оддав за тебе, як Антоній.

Та царств мені не дарувало небо,
Ніколи їх не прагнув я і сам.
Хай царств оддать не можу я за тебе,
Але й тебе за всесвіт не оддам.

14 листопада 1809

ПАЛОМНИЦТВО ЧАЙЛЬД ГАРОЛЬДА (Уривок з поеми)

Прощай, прощай! Вже берег зник,
Лиш мріє далина.
І свист вітрів, і мєви крик
Над відхланню луна.
Сідає сонце. Ми в той край
Мчимо, серед стихій.
До завтра, сонця лик! Прощай!
Добраніч, краю мій!

По ночі знову ти зійдеш,
Народжуючи день.
Побачу небо, даль без меж,
Не Англію лишень.
І стане пусткою мій дім,
Жилий схолоне дух.
І лиш на пустирі глухим
Завіє пес - мій друг.

- О юний паже, що тобі?
Не бійся, не тремти.
Це шквал тебе ляка в плавбі
Чи змерз під штормом ти?
Не треба сліз. Наш корабель
Міцний і знає шлях,-
Він мчить між рифів і між скель,
Мов сокіл в небесах.

- Хай шторм реве, гуркоче грім,
Безодня хай кипить,-
Та ж, пане Чайльд, біда не в тім,
Не тим душа болить:
Я неньку, батька серед слуг

Покинув при дворі;
Тепер зі всіх - лиш ви мій друг
Та ще один - вгорі.

Благословив мене татусь,
Сумуючи лиш мить,
Матуся ж, доки не вернусь,
Все буде сльози лить.
- Мій любий хлопче, геть печаль,
А сльози - й поготів!
Я й сам би плакав, та, на жаль,
Вже серцем скам'янів.

Мій латнику, іди сюди,
Чого тремтиш отак?
Чи ти від моря ждеш біди,
Чи на вітрах заляк?
- Негода, пане, не ляка,
Стрічав я і біду,
Та вдома кинув я синка,
Дружину молоду.

Де замок ваш, озера й лан,
Вони живуть сумні,
Й на мене ждуть, кленуть талан
І плачуть день при дні.
- То правда, хлопче, та дарма,-
Печаль свою забудь!
Ось я один, то й жартома
Пускаюся у путь.

Жіночі сльози - лиш мана,
Облуди джерело:
Нагляне іншого вона,-
І сліз - як не було.
Не жаль минулого мені,

І море не страшить.
Нема у рідній стороні
За ким мені тужить.

Один! Один! Кругом вода,
Вода без краю й меж...
Ніхто мене там не згада,
І я - нікого теж.
Лиш пес завие. А мине
В розлуці кілька літ,-
Він, вірний іншому, мене
Порве біля воріт.

Вперед, корабле мій, лети,
Морську глибіню долай!
Примчи у будь-які світи,
Але не в рідний край.
Вітання шлю морським валам,
А вдасться доплисти,-
Чужим вітання берегам!
О краю мій, прости!

ПЕРЕПЛИВШИ ІЗ СЕСТОСА В АБІДОС

Якщо Леандр і справді вплав
(Цей міф затирили дівчата)
Твій, Геллеспонте, вир долав,
Аби кохану зустрічати;

Якщо вночі зимою плив
Він морем до своєї Геро,-
Хай вал валив і ливень лив,-
Як жаль обох мені, Венеро!

Я ж - виродок! - і не вночі,
У травні плив, а не зимою,
Лежу й стогну, удаючи,
Що рівня славному герою.

Легенди вславили його,
Що на зальотні плив забави
Та ще бог відає чого...
Він ласки ждав, я прагну слави.

То хто ж слухніш пускався вплав?..
На смертних гнів богів звалився:
Він більш за мене постраждав,-
Він потонув, я ж - простудився.

9 травня 1810

ДІВЧИНІ-АФІНЦІ

Час в дорогу. Ждуть човни.
Моє серце поверни.
Або - ні. Лишило груди,-
Хай твоїм до решти буде,
Присягаюся: їй-бо,
Σωή μου, σὰς ἀγὰπῶ.¹

О шовкові коси ці
На егейським вітерці,
Очі сарни, довгі вії,
Що цілують щік лелії,
Вами свідчуся: їй-бо,
Σωή μου, σὰς ἀγὰπῶ.

В свідки любі губи зву,
Знані в снах і наяву,
Все, що нам повіли квіти,
Чому й слів нема на світі,
Пекло й рай чуттів,- їй-бо,
Σωή μου, σὰς ἀγὰπῶ.

Вирушаю вже, дівча,
Згадуй, інколи б хоча.
Хоч пливу я до Стамбула,
Серце тут моє знебуле.
Як забудь тебе! їй-бо,
Σωή μου, σὰς ἀγὰπῶ.

Афіни, 1810

¹ - Люблю тебе, моє життя (новогрецьк.).

ПІСНЯ ГРЕЦЬКИХ ПОВСТАНЦІВ

Сини Еллади, час!
Вставайте, рвіть кайдани.
Зве давня слава нас
І предки, гідні шани!

Хор:

Священну знявши зброю,
Вперед, сини, до бою,
За нами хай рікою
Тече ворожа кров.

Турецькі скиньте пута
Тиранів навісних,-
Хай Греція розкута
Зітре на порох їх.

Нехай хоробрі тіні
Героїв і вождів
В нащадках бачать нині
Елладу славних днів.

Грайте, сурми! Годі спати,
Давні лицарі! В боях
Йдімте разом здобувати
Місто на семи горбах!

Спарто, Спарто, із руїни
В гніві правому зведись,
Бери в спільники Афіни,
Об'єднавшись, як колись.

Хай, мов живий, сьогодні
Веде нас у похід

Герой пісень народних -
Могутній Леонід.

Б'ючись за батьківщину
В міжгір'ї Фермопіл,
Він загатив тіснину
Валами перських тіл.

Спинив цолки ворожі
Малий його загін,
Хоч сам, на лева схожий,
В крові загинув він.

Священну знявши зброю,
Вперед, сини, до бою,
За нами хай рікою
Тече ворожа кров.

1811

ДО ТІРЗИ

Ні каменя, ані приміти,
Щоб хоч могилу віднайти!
Крім одного, всіма на світі
Безпросвітно забута ти.

Через моря і суходоли
Я ніс любов у довгу путь.
Я зустрічі жадав. Ніколи
Тій зустрічі уже не будь.

Якби ж хоч погляд твій востаннє
Сказав: «З тобою завше я».
Зазнав я меншого б страждання,
Хай туги і пекла б змія.

Невже на скорбній тій дорозі,
Як смерть торкалася чола,
Того, хто вірний тобі й досі,
У серці ти не берегла?

Хто ще із болісним одчаєм
Так стежив би в останню мить,
Як блиск очей твоїх згасає,
Де тиша серце крижанить?

Коли ти з падолу земного
На неземний ступила шлях,
Чи сльози так лилися в кого,
Як ллються в мене по щоках?

Їх не спинить! Осиротіли
Ті вежі, де спізнались ми.
Були там зустрічі несмілі,
Й прощання, зрошене слізьми.

І погляди, для нас лиш зримі,
Й сердець таємний перестук,
І усмішки ледь уловимі,
І потиски тремтячих рук.

Й цілунок чистий і невинний,
Що пристрасть любосну змага,
Коли під поглядом дитинним
Мовчить, соромлячись, снага,

І голос твій, що в дні розпуки
Мені приносив стільки втіх,
І тих пісень солодкі звуки,
Що лише ти співала їх.

Поруку вірного кохання
Твою зберіг я. Де ж моя?
Давно вже звиклий до страждання,
Сьогодні гнусь уперше я.

Ти відійшла в красі і силі,
Мені лишивши келих бід,
Та якщо спокій лиш в могилі,
Благословляю твій відхід.

Коли ж чеснотливій витати
Тобі в щасливіших світах,
Вділи для мене благодаті
І наверни на легший шлях.

Навчай мене, як перше вчила,
Прощать під тягарем нещасть.
Земна любов давала силу,
Небесна хай надію дасть.

11 жовтня 1811

«О гетьте, гетьте, звуки жалю!..»

О гетьте, гетьте, звуки жалю!
...Колись був любий цей мотив,-
Тікаю нині якнайдалі,
Щоб він минулим не гнітив.
Не згадуй, арфо, днів тих гожих,-
Усе розтануло, як дим...
Без болю думати не можу,
Яким я був і став яким.

Навік умовкнув голос-диво,
Що повнив чаром ті пісні.
І, ставши скорбні, їх мотиви
Звучать, як реквієм, мені.
В них, Тірзо, ти жила, бувало,
Аж доки голос не завмер.
Те, що гармонію складало,-
Безладний серцю звук тепер.

Замовкло все! Моєму ж вуху
Далекий відгомін луна.
Але не радує він слуху,-
Давно померла вже вона.
Та в сні на голос той непевна
Душа здригається зчаста...
Проснуся. Слухаю. Даремно:
Довкола тиша й самота.

Вві сні чи наяву - для мене
Ти, Тірзо,- мрія чарівна,
Зоря, що сяєво спасенне
Кида над відхланню одна.
І хто шляхом життя невміло
Бреде під бурю і пільму,

Оплаче зірку, що згоріла,
Світивши в темряві йому.

6 грудня 1811

ІЩЕ ЗУСИЛЛЯ - Й ПЕРЕСТАНЕ...

Іще зусилля - й перестане
Терзати душу лютий гніт.
Я по тобі зітхну востаннє
І знов - в життя, в той самий світ.
Все в ньому, осоружне вчора,
Мені сьогодні не страшно:
Коли зазнав я стільки горя,
Що може вразити мене?

Вина! Щоб в гульбищах забути
Я самоту і втрати міг.
Волю легкодумним бути,
Зі всіми поділяти сміх,
Але не сльози... Хоч і перше
Не так було. Та щастя - дим.
Вже стала ти нічим, померши,
І став весь світ тепер нічим.

Веселий лірі лад не личить:
Жалоби не сховать мені
Усмішкою, що на обличчі -
Мов ті троянди на труні.
Нехай на хвилю нетривалу
В гурті за келихом вина
Душа й впаде в блаженство шалу,
Та серце в самоті кона.

Було, на лагідні зірниці
Дививсь я часто по ночах
І вірив: сяйво те іскриться
В твоїх замріяних очах.
Егейське борознивши море,
Я думав: «Місяць цей ясний

І Тірзу радує». Та горе! -
Світив він на могилу їй.

Коли, улеглий я хворобі,
Страждав, що й жити вже не міг,
«Як добре,- думав,- Тірза в гробі
І вже не бачить мук моїх».
Як пізню дарувать свободу
Рабові мрущому - дарма,
Так жаль мені вертать, природо,
Життя, як Тірзи вже нема.

Любові чистої заруку
Дала, о Тірзо, ти мені,
Та чорним трауром розлуки
Її тяжкі покрили дні.
Те серце, що мені дала ти,
Навіки вмовкло, як і ти.
Моєму ж, змерзлому, страждати
В полоні вічним суєти.

На варті стань чуття тривкого,
Скорботний дарє, дорогий,
А ні, то серце, до якого
Ти притуляєшся, розбий.
Любов моя - свята; розстанням
Її і час не поборов...
Я ста живих оддам кохання
За цю, до вмерлої любов.

EUTHANASIA²

Коли засну, як час настане,
Глибоким, непробудним сном,
Вкрий, забуття, мене, жадане,
Ласкавим, стомленим крилом.

Не треба друзів коло гробу,
Ні жадних спадкоємців там,
Ні сліз жіночих, ні жалоби,
Призначених людським очам.

Волю тишу в часі тому
Над зойк нещирих голосінь,
Аби веселощів нікому
Не тьмарила скорботна тінь.

Втамуй, любове, в мить останню
Зітхання марні і сумні.
Нехай легким буде розстання
І тій, що житиме, й мені.

Явись тоді, моя Псіхее,
З лицем спокійним та ясным,
І в сяєві краси твоєї
Печаль всміхнеться перед ним.

Та врода никне перед тліном,
А плач жіночий нас гнітить,
Уймає розуму в житті нам
І мужності в останню мить.

² - Безболісне сконання, легка смерть (грецьк.).

Хай стріну смерть на самоті я
Без нарікань, без каяття,-
Лише у ній людська надія
На вічний спокій небуття.

О леле! Щезнути назавше,
Як всі, безслідно відійти
В ніщо, як був нічим, не знавши
Земних тривог і суєти.

Коли ж всі радощі ти зважиш,-
Яких зазнав коли-небудь,
То ким не був би в світі, скажеш,
Що краще все-таки - не будь!

1812

«Якщо серед людського тлуму...»

Якщо серед людського тлуму
В уяві блідне образ твій,
То в час самотності й задуми
Ти знов у світ приходиш мій.
І знов тоді у тиші строгій
Колишні я гортаю дні,
І тлумлений на людях стогін
Зривається із уст мені.

Прости, якщо в гурті, буває,
Тамуючи пекучий щем,
Я, серцем плачучи з одчаю,
Здаюсь усміхнений лицем.
Не думай, ніби ти забута,
Коли усміхнені вуста:
Я криюся, щоб мука люта
Юрби не тішила зчаста.

Я в келиху топив досаду,
Та не вбивало мук пиття:
На розпач мій - єдина рада,-
Хіба що води забуття.
Якщо ж вода із Лети може
В душі про тебе пам'ять вбить,
Я келих розіб'ю: я згожий
Все пам'ятать і в муках жить.

Як підеш з пам'яті моєї,
У пустку серця хто ввійде?
На знак пошани хто лілеї
Тобі на урну покладе?
Ні, ні! В жалобі гордій всюди
Твій берегтиму я покій.

І хай весь світ тебе забуде,
Не вмиреш ти в пам'яті моїй!

Бо знаю добре, ти єдина
Любила з ніжністю того,
Хто неоплаканий покине
Цей світ із ницістю його.

Для мене ти - небесна мрія,
Чужа моїм земним чуттям,
Свята любов моя, якій я
Залишусь вірним все життя!

14 березня 1812

ОДА АВТОРАМ БІЛЛЯ ПРОТИ МАШИНОБОРЦІВ

Лорд Ельдон - чудово! Лорд Райдер - ще краще!
Аж он хто Британію може зцілить!
Ви ліками тими спроможні хіба ще
Страждань їй завдати і зрештою - вбить.
Оті нам ткачі, непокірна голота!
В ім'я милосердя - полегкості їм?
Їх - в зашморг усіх, на фабричні ворота,-
Так виправим хибу, покінчивши з тим.

Те нице поріддя, якому все - мало,
Чигає, мов пес промітний на чуже.
Повішавши всіх, аби шпуль не ламали,
Тим уряд і гроші, і хліб збереже.
Таж важче машину створить, ніж дитину,
Життя їх дешевше супроти панчіх.
А шибениць низка пожвавить картину,
Засвідчивши розквіт свободи для всіх.

Ну й добрі закони дали біднякам ми:
Вже двадцять іде на розправу полків,
Жандарми й поліція, всі - костолами,
За суддів - унадлива згряя катів.
Волав дехто з лордів: «За звичаєм давнім
Хай суд винуватців засудить!» Шкода!
Бо лорд Ліверпуль на те згоди не дав їм,
І чинять розправу тепер без суда.

Лиш вас не обходить усе це нітрохи,
Що ткач той без хліба,- а голод не брат! -
Що в нас над людину цінують панчохи
І трощать кістки за розбитий верстат.
Проте, як на мене, мудріше ми зробим
(І визнає кожен найкращим цей лік),

Коли поламаєм хребти твердолобим,
Хто з голоду мрущих у зашморг волік.

Березень 1812

ДО ПЛАЧУЧОЇ ЛЕДІ

Плач, королівно! Батьків гріх
Упав на край. Якби ж слізьми ти
Для визволу страждених всіх
Могла вину отецьку змити!

Плач! Одверни від нас напасть
Сльозами, і тобі ласкаво
Народ усмішкою воздасть
За кожну слізеньку криваву.

Бевзень 1812

ДО ЧАСУ

О часе, твій політ незримий
З собою все несе, мов пил.
Летючі весни, гайні зими
Женуть усіх нас до могил.

Хай приділив талан жорстокий
Мені до віку, часе, ти -
Та легші ті вериги, доки
Мені самому їх нести!

Кого любив,- із волі неба
Знайшли хто смерть, хто супокій.
І я радий, що їм не треба
Ділити горе й смуток мій.

І мир, і радість їм! Мій кате,
Ти більш не вділиш мук мені,
Ти властен тільки обірвати
Стражданням виповнені дні.

Вже й муки втіхою ставали,
В них легшав твій жорстокий гніт:
В скорботах болісних, тривалих
Ми не зважаєм на твій літ.

Шалений літ твій нам помітний
У просвітку відрадну мить,-
Так хмара тьмарить ранок літній,
Та пітьми ночі не притьмить.

Нехай скорботна ніч стояла,
Хай душу облягала мла,-
Мені єдина зірка слала
Промінчик світла і тепла.

Та промінь згас, і ти відтоді -
Лиш літ порожніх літ і зим.
Нікчемна роль твоя, і годі
Добрати глузду в гоні тім.

Проте останньої вже сцени
Не зміниш, часе, навіть ти:
Лиш тих, що прийдуть після мене,
Ти будеш мучити й товкти.

Мені відрадно уявити
Завчасу гнів безсилий твій,
Як вдариш ти несамовито
В німотний камінь гробовий.

1812

«Згадай того, хто любострастя...»

Згадай того, хто любострастя
Здолав у небезпечну мить
І, люблений, відрікся щастя,
Щоб честь твою не поганьбить.

Твій зір, сп'янілий од кохання,
До трепетних грудей манив,
Але благальне те зітхання
Збороло дикий мій порив.

О! Все я втратив у ту пору,
Тебе рятуючи, аби
Ти не зазнала ні докору,
Ні каяття, ані ганьби.

Проте зломовники вселюдно
На мене зводять поговір:
Мовляв, любов його облудна,
Ти серцю лживому не вір!

Хай був із іншими який я,
Тебе ж зберігши, пресвяту,
Благословляю нині й ім'я,
Й душі твоєї чистоту.

Якби, о господи, раніше
Тебе чистішим я зустрів,
Коли і ти була вільніша,
І я вартніш твоїх чуттів!

Тож світ цей суєти, облуди
В годину обійди лиху:
І наша випроба хай буде
Остання на твоїм шляху.

Моя ж душа, давно погубна,
Лиш здатна інших погубить:
Нам стрітись в світі - перелюбну
Надію вдруге запалить.

Бо світ цей не приносить щастя,-
Я в тому впевнивсь на собі,-
Тут полюбити - значить впасти,
Улігши сорому й ганьбі.

Чарівна, юна, небувала,
Що в мирній самоті зроста,
О, скільки б в світі ти спіткала
Спокус і підступів, і зла!

Прости! Своїм шаленством нині
Я визвав на лиці твоїм
Благальні сльози ці невинні,
Щоб вже повік не литись їм.

Од мук, страждання я не скоро
Знайду в цім світі супокій.
Хоч як судила б ти суворо,
Та я на вирок жду м'який.

Коли б не так любив я вірно,
То й втрату легше б міг нести.
І не страждав би я безмірно,
Якби була моєю ти.

ЕКСПРОМТ У ВІДПОВІДЬ ДРУГОВІ

Коли із дна душі незборне
Тужіння виповзе надвір
І вираз мій у тінь огорне,
Потьмить чоло й заповнить зір,
Не бідкайся! Свою оселю
Моя скорбота добре зна:
В грудей безмовне підземелля
Назад повернеться вона.

Вересень 1813

ОДА ДО НАПОЛЕОНА БОНАПАРТА

Expende Annibalem: - quot libras in duce
summo invenies?

Juvenai, Sat. X.³

Імператора Непота визнав сенат, італійці та людність провінції Галлії; гучно вславляли його моральні чесноти й військові здібності; ті, що сподівалися якихось особистих вигод за його правління, пророкували відновлення загального добробуту... Ганебним зреченням він продовжив своє життя на кілька років, що їх прожив у непевному становищі напівімператором, напіввигнанцем, аж поки...

*Гіббон. Історія занепаду й зруйнування
Римської імперії.*

По всьому! Вчора незбагнений
Півбог-володар, страх царів,
Сьогодні ти - щось безіменне...
Як од ганьби ти не згорів!..
І це владар ста сотень тронів,
Що йшов по трупах легіонів?
Так низько падав стрімголів
Лише злий дух та сила ница,
Що звати хибно Зоряниця.

Безумче! Друзів без вагання
Ти мордував, як лютий звір.
Осліпий власним спогляданням,
Ти хтів одкрити іншим зір.

³ - Зважимо прах Ганнібала: скільки потягне фунтів грізний вождь?

Міг рятувати, повен сили,
Проте платив лиш сном могили
Усім, для кого сам - кумир.
Твоє падіння показало:
Душі у честолюбця мало.

Наука добра! Та й, по суті,
Це важить більше для віків,
Ніж філософії напуття,
Трактати вчених мудраків.
Урок цей - людям осторога,
Щоб їх не вабила дорога
Божка війни і вояків:
Всі ідоли - мана людини,-
В них з міді лоб, а ноги з глини.

Екстази битв, борня шалена,
Звитяжних сурем гордий грім,
Меч, берло, бойові знамена,
Те, що було життям твоїм,
Що світ схиляло до покори
І славу ширило,- як скоро
Усе розвіялось, мов дим.
Похмурий духу, пеклом лютим
Тобі той спомин мусив бути.

Нищителю, зітертий в порошок,
Звитяжцю, кинутий до ніг,
Владарю тих світів, в котрих
Сьогодні мусиш, як на сміх,
Благать пощади! Це надія,
Чи смертний час на тебе діє,
Що ти ганьбі такій уліг?
Сконать царем, чи в рабстві скніти,-
О, як ганебно вибрать смів ти!

Грек, взявшись дуба розчепити,
Завбачить лиха не зумів,
Силач незчувся знаменитий,
Як дуб той руку защемив.
Зухвальцю, ти на нього схожий
Наважившись на крок негожий,
Ще важчих мук ти заслужив.
Од хижаків діждав він смерті,
Ти ж мусиш власне серце жерти.

А римлянин, що серця племінь
Згасив, проливши власну кров,
Меча покинув і додому
У гордїй величі пішов.
Герой, що зневажав безмірно
Співгромадян, що так покірно
До рабства звикли і оков.
Відрікся трону він і здавен
За те одне донині славен.

Іспанець, знудившись од влади,
Для келії й чернечих справ
Імперії відрікся радо,
На чотки берло проміняв,
Моливсь, поклони бив без міри,
Вів диспути в питаннях віри,
Втішаючись із тих забав.
Волів святенність він до скону
Над деспотизм ганебний трону.

А ти із опором, вже кволим,
Дав блискавицю вирвать з рук,
Розставшись пізно із престолом
Під гнітом болісних спонук.
Ти Духом Зла був для народів,
І лиш ганьбу в тобі знаходив

Сучасник твій і твій онук.
...Так он підніжжям був для кого
Цей гожий світ, творіння бога!

За тебе кров лилась рікою
(А як же власну ти беріг!),
І тлум царів перед тобою
Колінкував, не чувши ніг...
Тепер ціну ми взнали волі,
Коли в свободолюбця ролі
Сатрап душити волю зміг.
Тиранів звабної облуди
Такої ще не знали люди.

Злочинства всі свої криваві
Вписав навік ти в пам'ять нам.
І хмурий блиск твоєї слави
Померк од тих кривавих плям.
Якби ти впав не супостатом,
Новий міг Бонапарт постати
На глум народам і вікам.
Та хто до зір злетіти схоче,
Щоб ринути в безодню ночі?

Вага однака - й грудка глини,
Й нікчемний полководця прах,-
Смерть точно важить все хвилинне
На справедливих терезах.
Та все ж, здається: дух героя
Палає іскрою живою,
Зараз чарує й сіє страх.
І прикро бачить, як ганьбою
Разять колишнього героя.

А квітка Австрії кохана,
Подруга добра і сумна!

Чи поділя твої кайдани
На дикім камені вона?
О вбивце, скинутий із трону,
Цю чашу розпачу бездонну
З тобою пити їй до дна.
Любов до вигнанця зберігши
Вона - всіх діадем вартніша.

На острові, у безнадії
Дивись на море. Недарма
Твій усміх не дійма стихії:
Їй не накинув ти ярма!
Чи на піску під шум прибою
Пиши недбалою рукою,
Що впала світова тюрма!
Згадай з Корінфа педагога
І вчися мудрості у нього!

Ти нині в клітці Тамерлана!
Яких думок печальних рій
Гнітить життя це безталанне?
Одна-єдина: «Світ був мій!»
Ти, як той деспот Вавілону,
Утратив глузд, позбувшись трону,
В безсилій лютості своїй.
Твій дух, що сяяв так навколо,
Багато міг, сказався кволим.

Якби подібно до Титана
Ти прагнув світла і тепла,
З ним, нерозкаяним в кайданах,
Ділив і скелю, і орла!
А так, таврований ганьбою,
Всіма ти проклят, над тобою
Глумиться навіть сам Дух Зла,
Бо впав він гордо, не безстидно,
А був би смертним, вмер би гідно.

Був день, година - світ в полоні
Тримали галли, галлів - ти:
Тоді б зректись тобі корони
І з трону самохіть зійти!
Заслуженої слави сила
Маренго б сяєвом затьмила.
Важких злочинств і марноти
Пробивши нетривалі хмари,
Твій захід оповила б чаром!

А ти все пнувся владувати,
Рядився в пурпур вогняний,
Щоб згодом ті блазенські шати
Терзали пам'ять. Де вони?
Де полиняле те ганчір'я,
Позлотиця, султанів пір'я,
Зірок проміння, ордени?
Розбещена дитино влади,
Де ті цяцьковані принади?

Чи є з-поміж таких бовванів
Великий світу хоч один,
Чиеї слави б не поганив
Низотний і ганебний чин?
Так, є! Він - перший, він - останній,
То Цінціннат заокеанний,-
Над заздрощі піднявся він.
Та сором за нікчемство тронів:
Нема вже нових Вашінгтонів!

10 квітня 1814

ВАЛТАСАРОВЕ ВИДІННЯ

На троні цар сидить,
Сьогодні учта в нього.
Сатрапів тлум шумить,
Горять вогні в чертогах.
З Єгови чаш, давно
Священних в Іудеї,
Зухвало п'ють вино
Язичники Халдеї.

Аш раптом на стіні,
Скувавши страхом лиця,
Неначе вся в огні,
З'явилася правиця.
Як на піску, вона
Перстом на стіни пишні
Виводить письмена
Таємні та зловісні.

Цар скам'янів і зблід,
Поник, як в бурю колос,
Уста його, мов лід,
Тремтить цареві голос:
«Покликати волхвів!
Хай наймудріші маги
Тлумачать тайну слів,
Що нам втяли розваги».

Халдея іздавен
Відома мудрецями,
Але до тих письмен
І їм бракує тями.
Ось вавілонський жрець
Явився між сатрапів,

Та слів старий мудрець
Збагнути не потрапив.

Позвати цар звелів
Тут бранця-чужаницю,
Що й розгадав тих слів
Зловісну таємницю.
У розпалі забав
Гримлять слова пророчі:
Що він вночі сказав,
Збулося все по ночі:

«Загине Вавілон,-
Над ним нависла кара.
Могила, а не трон
Чекає Валтасара.
І мрець уже він сам,
У савані й короні...
Вже ворог біля брам,
І сяде Кір на троні!»

СОНЦЕ БЕЗСОННИХ

Безсонних сонце! Зіронько сумна,
Чий слізний блиск із пільми долина,
Не здужавши нічної темноти,
Як схожа на колишнє щастя ти!

Так і минуле, втрачене давно,
Блищить, та нас не гріє вже воно.
У ніч мою і мій талан такий:
Хай видно - та здаля, не гріє - хоч ясний.

1815

ПОРАЗКА СЕННАХЕРІБА

Ассірієць упав, наче вовк до кошар,
Пломенів на полках злота й пурпуру жар.
Списів саяво було, наче зорі рясні,
Що на водах тремтять в Галілеї ясній.

Ніби листя в гаю, коли літо в порі,
Було військо чуже при вечірній зорі.
Ніби листя в гаю, коли осінь дихне,
Вдень розметане скрізь було військо гучне.

Ангел смерті над ним свої крила простер
І в обличчя дихнув, і напасник помер.
Обважніли серця в тих, що падали ниць,
Лиш відсвічує смерть із відкритих зіниць,

Онде кінь розпростерся, із ніздрів тонких
Гордий подих не б'є, так як перше, із них.
Смертна піна коня, що стекла на траву,
Схолодніла, як вал в темну ніч грозову.

Зблідлий вершника труп ген лежить на землі,
І заржавлений щит, і роса на чолі.
І знамена, і списи покинуті тут,
Тихо в шатрах безмовних, і сурем не чуть.

Тільки плач по Ассірії, вдовий, важкий,
І повергнуті в храмі ваальські божки.
Міць поган, яку меч подолати не зміг,
Перед блиском господнім розтала, як сніг.

Сіхем, 17 лютого 1815

ЗІРКА ПОЧЕСНОГО ЛЕГІОНУ

Одважних зірко, що віддавна -
Живі чи мертві - всім ти славна!
Знадливий блиск примарний твій
Мільйони поривав на бій.
Творіння неба, метеоре,
Чом на Землі ти гаснеш скоро?

Безсмертя в променях твоїх,
Полеглих душі - сяйво їх,
І музика твоя до бою
Гриміла честю та хвалою,
Ясний твого проміння сплах
Горів вулканом ув очах.

А твій потік, кривава лаво,
Змітав і трони, і держави;
Поглянувши крізь хмари й дим,
Ти землю потрясала тим,
І сонце меркло проти тебе,
Ховаючись за схилом неба.

Од твого сяйва і тепла
Веселка в небі розцвіла:
Три дивні барви - символ сили
Її, прекрасну, становили;
У самоцвіт тривкий всі три
З'єднала воля кольори:

Червоний,- сонця блиск по ночі,
Блакитний - серафима очі,
А білий, то ясний покрив,
Що духа чистого сповив.

Три ніжні барви, як світанок,
Зіткали райських снів серпанок.

Відважних зірко! Гаснеш ти -
І знову царство темноти!
За славу Райдугу свободи
І кров, і сльози ллють народи,
Бо згасне промінь твій в очах -
Життя стає лиш тлін і прах.

Та Воля, розпростерши крила,
Освятчує німі могили.
І славен в смерті й поготів,
Хто смерть під стягом волі стрів.
Дай, боже, й нам, як тому вою,
Із ними будь, або з тобою.

1815

ПРОЩАВАЙ

Були вони друзі від юних днів,
Та дружбу зміїний язик отруїв,
І вірність на небі лиш можна зустріти,
І юність - марнота, й життя - лиш тягар,
І кривду від тих, кого любиш, терпіти -
Вже краще дістать божевілля у дар.

.....
Вже їм не зійтись після розлуки,
Щоб серця охолоті звільнити від муки.
Вони - мов роз'єднані урвищем в скелях,-
Вкруг - море вороже та пасма хмар.
Але хай у цій водяній пустелі
Стояти судилось їм безліч літ,
Хай спека їх сушить, хай сковає лід -
На них від минулого лишиться слід.

Колдрідж. Крістабел.

Прощавай! Я ждав розлуки.
Будь здорова. Назавжди!
Мое серце, повне муки,
Все прощає. Зла не жди.

Хай колись ти засипала
На цих грудях, та дарма!
Все зухвало на поталу
Нині кинула сама.

Глянь, чи в серці в мене мало
Давніх ніжності й тепла?
Як же ти його недбало
Так відкинути могла?

Хвалить світ тебе, що друга
Віддала на глум юрбі,

Та в хвалі отій - наруга
І тавро навік тобі.

Хай у мене вад немало,
Хай я вартий всіх доган,
Та не з рук, що обіймали,
Заслужив пекучих ран.

Хоч згаса чуття поволі,
Вщент розбите, все одно
Не розлучимо без болю
Серць, поєднаних давно!

Твоє змучене журбою,
Мое зранене щемить,
Бо ніколи вже з тобою
Не зустрітись й на мить.

Ці думки такі ж скорботні,
Як над мрущими слова.
Ми живем, проте, сьогодні -
Я вдівець, а ти вдова.

...Стане доня вимовляти
Слово «тато» вже сама,
Що їй скажеш - де той тато
І чому його нема?

Як, бува, простягши руки,
Обійма тебе дитя,
Знай: тим часом я од муки
Тут клянусь своє життя.

А як в личеньку дитячим
Образ батька промайне,
Твоє серце, теж тремтячи,
Буде згадувать мене.

Хай діла мої негідні,
І пороків знаєш сто,
До моїх шаленств безодні
Не заглянув ще ніхто.

18 березня 1816

СТАНСИ

Не сягнуть твоєї вроди
Діві ні одній.
Ніби музика, над води
Лине голос твій.
На ті звуки ніжні, милі
Океан стиха в безсиллі,
Опадають сонні хвилі,
Спить і тепловій.

Місяць сріблом пише в тиші
Води мовчазні,
Відхлань так спокійно дише,
Мов дитя вві сні.
Перед тебе ненастанно
Так мій дух зітха, кохана,
Як безодня океанна
В літні теплі дні.

28 березня 1816

СТАНСИ ДО АВГУСТИ

Коли запав довкола морок
І розум тьмарився мені,
Коли надія, стерта в порох,
Ледь жевріла удалині;

Як дух із відчаю хилився
І глум зломовної юрби,
Уйнявши розуму сміливцям,
Доводив нищих до ганьби;

Коли і серце обікрали,
І світ цькував мене, тоді
Лиш ти одна мені сіяла
Зорею світлою в путі.

О, сяйво те благословенне!
Мов око янгольське, воно
І нині гонить ніч од мене,
І береже мене давно.

Похмура хмара не затьмарить
Ясного сяйва угорі,
І морок гине, тануть хмари
Од світла чистої зорі.

О, будь зі мною, добрий душе,
Терпіння й мужності учи.
Дивлюсь на весь я світ байдуже,
Лише твоїх порад ждучи.

Була ти ніжною вербою,
Що в бурю гнеться, та сама
Незламним віттям, як рукою,
Нагробок вірно обійма.

Вітри шугали в небі млистім,
Грімниці били з висоти,
Але й в грозу плакучим листям
Схилялась наді мною ти.

Щоб ти з своїми не зазнала
Страждань, що випали мені!
Молюсь, щоб доля завжди слала
Тобі ласкаві, теплі дні.

Коли мене зреклась і мила,
Ти ще вірнішою була,
Твоя любов не відступила,
Зламатись духу не дала.

Хай гине все, що мав донині,-
Ти ж над життя мені миліш.
Для мене світ цей не пустиня,
Як поруч мене ти стоїш.

12 квітня 1816

СТАНСИ ДО АВГУСТИ

Коли доля мене ошукала
І зоря мого щастя зайшла,
Ти на вади мої не зважала
І суддею мені не була.
Ти знегоди моєї кайдани
Поділяла зі мною. Й любов,
Ті чуття, і не збутні, й жадані,
У єдиній тобі я знайшов.

І коли посилає природа
На прощання усмішку свою,
Знаю - щира її нагорода,
Бо в усмішці тебе впізнаю.
А зітнуться в шаленім двобої
Океанні вали й ураган,
То лиш тим і страшний, що з тобою
Розлучає мене океан.

Нехай валиться скеля надії,
Хай уламки ідуть аж до дна,-
Мого духу біда не здоліє,
Своїм бранцем не зробить вона.
Бо не дамсь на зневагу і в горі,-
Я загибель волію скоріш.
Не схилити мене до покори,
Поки ти поруч мене стоїш.

Хоч ти роду людського, а мила,
Хоч ти й жінка, а вірна мені,
Хоч ти й люблена - тим не зловжила,
Хоч неславлена - чиста й в брехні.
Хоч ганьбили мене - не зреклась ти,
Хоч в розлуці - ми завжди разом.

Хоч слідила - та з тим, щоб покласти
Край обмовам, що ширять кругом.

Але я цього світу не ганю,
Де цькують геть усі одного.
Білий ворон, улеглий цькуванню,
Чом я вчасно не кинув його!
Хай ота й необачна довіра,
Хай мені й завдали гіркоти,
Та дарма щонайбільша офіра,
Як за все нагородою ти.

Врешті й вихор минулого втішив,
Хоч завдав невимовних утрат,-
Що здавалось мені наймилішим,
За всі втрати дорожче стократ.
Є в пустелі джерельце студене,
Дуб росте у проваллі на дні,
І в самотності пташка щоденно
Все про тебе співає мені.

24 липня 1816

СОН

I

Двоїсте в нас життя: є царство сну,
Межа між тим, що хибно називають
Життям і смертю. В сну є власний світ,
Безмежний обшир дійсності хисткої.
У розвитку своєму дишуть сни,
Приносять сльози, муки й раювання.
На мислі наші гніт кладуть вони
І денних клопотів тягар уймають.
Вони, ввійшовши в наше існування,
Стають як частка нашого буття
І нас самих. Мов вічності посланці,
Приходять сни. Як духи, появившись
З минушини, майбутнє провіщають,
Немов сивіли, владні мучить нас
І тішити, робити нас такими,
Якими заманеться їм. Вони
Лякають нас, з могил піднявши тіні.
Хіба не тінь - минуле? Що ж воно?
Творіння розуму? Таж здатний розум
Творить світи і заселяти їх
Істотами, що од земних світліші,
Дать образ їм, триваліший за плоть...
Мені явилось сновиддя. Може,
То марення було,- адже ж у сні
Дрімотна думка може легко вбгати
В одну годину довгий плин життя.

II

Я бачив пару, юну, чарівну,
На пагорку зеленім і похилім,
Що ніби мис гірського пасма був,
Але не море плюскало в підніжжя,-
Довкола ген розкинувся краєвид,
І хвилі колосистих нив котились;
Подекуди - хати, там сивий дим
Здіймався поверх дахів. І був той пагорб
Увінчаний короною дерев,
Які не з примхи щедрої природи,
А волею людини там росли.
Було їх двоє; дівчина дивилась
На краєвид чудовий, як сама,
А хлопець з неї погляду не зводив.
Обоє юні, та молодший він.
У розквіті зворушливих приваб,
Мов зіронька, що в небі загорялась,
Вона пори дівочої сягала.
Літами він молодший був, проте
Мав душу, над літа свої змужнілу,
І в цілім світі лиш одне лице
Йому сіяло нині. Він дивився,
Безсилий одірватися, дихнуть.
Вона була йому диханням, зором
І голосом. Од любих слів її
Він весь тремтів, дививсь її очима,
Куди вона дивилась, геть усе
Забарвивши тим поглядом чарівним.
Він сам не існував, усім єством
Зливаючись із нею, що приймала
Всі помисли його, як океан
Приймає воду рік. Од слів її,
Від дотику найменшого - у ньому

Зараз холонула й кипіла кров.
Він бліднув, червонів, і юне серце
Так солодко і болісно щеміло.
Вона ж чуттів його не поділяла,
Зітхала не за ним: для неї він
Був тільки братом названим, не більше!
Вона, безбратниця, могла його,
Товариша дитинства, своїм братом
Вшановувать... Та дівчина була
Останнім пагоном значного роду.
Та назва брата й тішила його,
І все ж не тішила. Чому? Лиш згодом
Неясно те збагнув, коли вона
Враз полюбила іншого, й тепер,
Кохаючи його, все виглядала
На пагорбі, чи він конем не мчить
Так швидко, як того хотілось їй,
Щоб із своєю милою зустрітись.

III

І тут змінилося моє сновиддя.
І я побачив: старожитний дім
І кінь осідланий поодаль брами.
В старій каплиці, хмурий і блідий,
Той самий хлопець походжав самотно.
Тоді до столу сів, дістав перо
І кілька слів накинув, та не зміг я
Їх прочитати. Він голову схилив,
На руки обіперту, і затрявся,
Неначе в лихоманці; потім знов
Схопивсь, рвучи писання те на клапті.
Проте не плакав він. І вигляду
Прибрав спокійного. Аж тут вона,
Любов його, з'явилась перед нього,
Всміхаючись байдужо: знала-бо,
Що любить він її. То ж видно враз,
Що тінь її затьмила йому душу,
Що він нещасний. Знала, та не все.
Він з гречністю холодною торкнувся
Її руки, і невиразна думка
Йому лице осяяла і згасла.
Він руку випустив і мовчки пріч
Пішов, не попрощавшись із нею...
Всміхаючись, розсталися вони.
З старого дому вийшов він за браму,
І скочив на коня, і геть погнав,
І вже в той дім ніколи не вертався.

IV

І тут змінилося моє сновиддя.
Юнак змужнів. В південному краю,
Пустелю на житло собі обравши,
Він племінь сонячний душею пив.
Довкола був незвичний світ. Змінився,
Тиняючись морями й суходолом,
Він сам,- став не таким, як перше був...
І тут постали видива мені,
Вони, мов хвилі, ринули, і сам він
Їх частку становив. Аж ось, знемігши
Від спеки полуденної, він ліг
Межи колон повалених спочити
В тіні руїн, які пережили
Своїх будівників імення. Обіч
Верблюди паслись. Ген біля фонтану
На прив'язі стояли коні. Там
У пишних шатах чатував мандрівець,
Тоді як решта спала навкруги.
І неба голубе шатро синіло
Таке безхмарне й чисте, що було
Самого бога видно в глибині.

І тут змінилося моє сновиддя.
Із іншим повінчалася вона,
Хоча жених любив її не більше,
Ніж хлопець той. У рідному гнізді
Вона жила в оточенні нащадків -
Синів і дочок Вроди. В чім же річ?
Чому лице її похмуре, ніби
На ньому - тінь затаєних скорбот?
Чому імлюю затяглися очі,
Немов од тих неவிплаканих сліз?
Звідкіль печаль? Вона ж бо люблена,
І той, що так любив її, - далеко;
Ні помислом лихим, ані чуттям,
Погано скритим, він не міг бентежить
Її, одруженої, чистих дум.
Звідкіль печаль? Його ж бо не любила
І не давала приводу любить,
І він не міг затьмарювать їй душу
Видіннями того, що відійшло.

VI

І тут змінилося моє сновиддя.
Вернувся пілігрим. І він стояв
Ген перед віктарем із молодого,
Прекрасною, та не вона була
Тим Сяйвом Зоряним його юнацтва.
І враз явилось на його лиці
При віктарі збентеження те саме,
Що потрясло його на самоті
В старій каплиці. І тепер, як перше,
Відбилися в дзеркалі його чола
Смутні, ті ж самі невимовні думи.
Майнули і розвіялись раптово.
І він спокійно повторив присягу,
Як то належало, але не чув
Тих слів. І тут пішло все обертом,
І він уже не помічав того,
Що діялось. Лиш старожитний дім,
Каплиця та, кімнати і те місце,
Той день, година, сонце те і тінь,
І речі, що були тоді довкола,
Та дівчина - його судьба,- геть все
Умить вернулося назад і стало
Навік поміж дружиною і ним...
Навіщо в час такий вони явилися?

VII

І тут змінилося моє сновиддя.
І знову Мила. Як її змінила
Душі недуга, і здоровий глузд
Відбивсь од неї, і незвично якимось
Блищали очі, в погляді ж було
Щось неземне. За королеву стала
Вона в чарівнім царстві власних мрій.
Думки її металася безладно,
І образи, для інших незбагненні,
Були їй звичними. Безумством це
Взиває світ наш, а проте мудрець
Іще безумніший, бо посідає
Дар меланхолії страхітливий.
А чи не є він правди телескопом?
Він зближує далеку таємничість,
Показує оголеним життя
І дійсність оберта в реальність.

VIII

І тут змінилося моє сновиддя.
Мандрівець був самотній, як колись:
Всі, хто вертівся біля нього, зникли
Чи ворогами стали. І він сам
Зробився жертвою розчарування.
В обіймищах зненависті і чвар
Усе його невпинно катувало.
І він, як в давнину понтійський цар,
Жививсь трутизною, яка йому,
Не шкодивши, щоденним хлібом стала.
І жив він тим, що іншим смерть несло,
Дружив із горами і вів розмови
Із небом, зорями й Всесвітнім Духом.
Їх тайну магії він похопив
І книга Ночі тут йому відкрилась
І голосом безодень повіла
Дива і тайнощі. Хай буде так.

IX

Мій сон кінчився, і проснувся я.
І диво дивне, що обох їх доля
Виразно так відбилася у сні,
Як в дійсності була - так навіженством
Закінчила вона, обоє ж - горем.

Липень 1816

ТЕМРЯВА

Я бачив сон - не все там сном було.
Погасло сонце ясне: темні зорі
Без променя і без шляху блукали
У безмірі, і крижана земля
У темряві наосліп кружеляла.
І наставала ранішня пора,
Й минала, дня по собі не привівши.
Загибелі своєї певний, люд
Колишні пристрасті забув. Завмерли
Усі серця в одній молитві: світла!
І жив при вогнищах народ; і трони,
Палаці вінценосних королів,
Хати, пристанища всього живого -
На вогнищах згоряли. І вогонь
З'їдав міста; і юрмилися люди
На згарищах, щоб глянути востаннє,
Запам'ятати лиця дорогі.
Були щасливі ті, кому вулканів
Присвічували смолоскипи з гір...
Весь світ знімів у болісній надії...
Ліси підпалено; та вже й вони
Щоденно танули; тріщали, тліли,
Валились чорні кістяки дерев;
І ширився навкруг похмурий морок.
І при останніх спалахах заграв
Зринали з темноти якісь химерні
Людські обличчя. Хто лежав у пітьмі,
Закривши очі, й плакав із одчаю;
Хто, голову понутивши, всміхавсь;
І заклопотано метались інші
У пошуках поживи для вогню,
І в бездумі вдивлялися у небо -
Печальний саван мертвої землі;

І падали з прокльонами додолу,
І скреготали й вили у пилу,
І злякані птахи кружляли з криком,
Махали непотрібними крильми.
І, страхом скорені, вже й хижі звірі
Йшли до вогню; і гади між людьми
Клубочились, сичали й не кусали;
А люди били їх собі на харч...
І спалахнула враз війна, якої
Давно не відав люд; і знову кров
Лилась за їжу; і осібно кожен
Сидів у темряві й понуро їв.
Любові не було. Єдина думка
Опала всіх: ганебна близько смерть.
Нестерпний голод пік людей. І гинув
У муках люд. Гнили кістки і трупи
Неховані. Кістяк гриз кістяка.
І пси голодні кидались на власних
Господарів. Один лиш вірний пес
Небіжчика-господаря не зрадив.
Він одганяв голодних і лихих
Людей, птахів і звірів, доки інша
Пожива надила голодні пащі.
Та сам не їв нічого, тільки вив,
Вив жалісно, лизав холодну руку,
Що вже погладить не могла його
Ласкаво. Та нарешті й він сконав.
Весь люд помалу вимер, тільки двоє
На все велике місто залишились;
Це вороги були. Зійшлись вони,
Де віттаря ще тліли головешки.
Було чимало там святих речей
Не для святого вжитку. І руками,
Холодними й кощавими, вони
Враз попіл розгребли; диханням кволим
Роздмухали вогонь і, як на сміх,

Їм видно стало, і вони обидва,-
Не відавши, кого тут голод звів
Із написом страшним на чолі - Ворог,-
Нараз поглянули лице в лице,
Із жаху крикнули і впали мертві.
І світ став пустою. І вся земля,
Колись могутня й велелюдна, нині
Чорніла грудю, без трав, дерев,
Без люду, без життя. Вже не було
Весни і літа, осені й зими.
Лиш хаос смерті був. Моря, озера
І ріки - все ущухло. Рух завмер
В німій безодні. На морях змертвілих
Безлюдні кораблі гнили. І щогли
Шматками осипались. І вода
Не плюскала, не хвилювалась. Шторми
Навік вляглись. І канули припливи
У небуття, бо місяць - їх владар -
Давно сконав. І в сонному повітрі
Вітри зів'яли. І не стало хмар,
Бо пітьмі поміч їх була вже зайва,-
Навіки Всесвіт в темряву запав.

Діодаті, липень 1816

ПРОМЕТЕЙ

Титане! Ув очах твоїх
Відбилось горе і тривоги
Земних житців, що гнівні боги
Погордно зневажали їх.
А що дістав за те, Титане?
Лиш скелю, коршака й кайдани,
Німе страждання, вічний бран,
Нестерпний біль роздертих ран,
Що духа гордому уймає...
Ти стогін, роджений одчаєм,
Душив у грудях, щоб той звук
Не виказав таємних мук,
Знімівши на устах, аж доки
Наглядач неба відлетить,
Щоб мук агонії й на мить
Боги не вгледіли жорстокі.

Ти боротьбу обрав, Титане,
В двобої волі і страждань,
Прийняв ти муки без вагань;
А небо мстиве, невблаганне,
І доля зла,- тиран глухий,-
І дух ненависті, який
Істот собі на втіху творить,
І сам їх нищить, сам їх морить,
Дали тобі безсмертя в дар,
Та навіть ця, найважча з кар,
Твоєї волі не зламала.
Змогла добитись лиш проклять
Лють Громовержцева од тебе,
Та що йому готує небо,
Ти, віщий, не хотів сказать,
Хоч погляд твій сказав немало:

В нім вирок прозвучав, як грім,
І каяттям палив гірким,
Гнітив страхом, аж у правиці
Тремтіли в гніві блискавиці.
У тому твій небесний гріх,
Що людям зменшив ти страждання,
Що світлом розуму й пізнання
На боротьбу озброїв їх.
Хай доля зла тебе скувала,
Та виклик твій, борня зухвала,
Завзяття вогнене твоє,
Твій гордий дух і непокора,
Що їх і небо не поборе,
Для смертних прикладом стає.
Ти людству освітив дороги,
Ти - символ віри і тепла.
Як ти - сини людські півбоги,
Струмок ясного джерела.
Хай і провидить люд достоту
Нужденний пай свій: і скорботу,
І горе, і борні тягар,
І долю невідкличних мар,-
Та дух бунтарства - не покути -
Найважчі розбиває пута,
І волі людської снага,
У муках зрощена, в одчаї,
Надії й віри не втрачає,
Зухвало виклик зустрічає
І владно смерть перемага!

Діодаті, липень 1816

ПОСЛАННЯ ДО АВГУСТИ

1

О сестро, люба сестро! Між словами
Мені над це, єдине, не знайти.
Коли моря і гори поміж нами,
Будь, як колись, до мене ніжна ти,-
Страждаючи безмірно, до нестями,
Я прагну лиш твоєї теплоти.
Мені ж залишено аж до загину
Світ для блукань і дім твій для спочину.

2

Та світ - ніщо, мені усе - твій дім,
Він - гавань миру, щастя і розради,
Та в тебе інші звичаї, і їм
Я не поставлю жодної завади.
Примхлива доля в підступі своїм
Мене карає люто, без пощади:
Як на морях зазнав негоди дід,
Так на землі я натерпівся бід.

3

Якщо, діставши в спадок грізні бурі,
Зазнав ударів інших я стихій,
Якщо з недогляду у скелі хмурі
Розбився вщент увесь набуток мій,-
Вина моя: бентежний по натурі,
Як завжди, щиро признаюся в ній.
Нестримно мчав я, страждущий в юдолі
Стерничий пильний власної недолі.

4

За похибки несу тягар покут,
Моє життя - війна, бо від колиски
Чи глумиться талан із мене тут,
Чи в крові бунт неvigаслого приску.
Я глиняні розбив би ланки пут,
Щоб не терпіть ненависного тиску,
Проте живу, ладен страждать, аби
Спізнати суть прийдешньої доби.

5

На пам'яті моїй - час нетривалий -
Імперії і трони йшли на прах,
А я дививсь, і біль років помалу,
Мов сніг під сонцем, танув на очах.
І щось - не знаю, що то - додавало
Мені снаги тинятись по світах.
Отож не марні всі поневіряння,
Хоч ми страждаєм тільки для страждання.

6

Чи то бунтарський племін у мені,
Чи, може, холод лютого одчаю
Протест породжує, та в стороні,
Де лагідне підсоння (бо виливає
Воно також на душу), де всі дні
Зимових шат ніхто броні не знає,-
Я знов знайшов той мир і супокій,
Яких не мав у стороні своїй.

7

Тут почуваюсь безтурботним нині,
Як в дні далекі: ліс, квітки, струмок,-
Усе нагадує місця родинні,
Де розум мій був жертвою книжок,
Де серце чисте в щирості дитинній
Сплітало мрій принадливих вінок.
І часом віриться - на те похоже -
Не як тебе! - а все ж любити можу.

8

Альпійський краєвид милує зір,
Вселяючи захоплення і подив,
Та це минуще враження од гір,-
Тут інше щось у тайнощах природи,
Бо і в самотності нема, повір,
Тут відчаю, що скрізь мене знаходив.
А озеро! Ще краще, ніж у нас,
Лиш те мені миліше повсякчас.

9

Якби то ти була отут зі мною!
Та це - лише забаганки пусті,-
Пишався ж я своєю самотою,
А не знаходжу втіхи в самоті.
Не звик я скаржитись! Перед тобою
Долаю всі забаганки оті.
У мудрості також відпливи є,
І чую ось: приплив у очі б'є...

10

Те озеро тобі я нагадав,
Мій дім старий,- усе тепер не наше.
Красивий Леман,- і нема підстав
Гадати, ніби я забув назавше
Місцину ту, де радощів зазнав.
Лихий талан, дідизну відібравши,
Тих образів зітерти не здолав.
Хоч все уже, що тільки серцю миле,-
Далеко десть або на дні могили..

11

Весь світ переді мною. І, як ласки,
Прошу я у Природи лиш тепла,
Небесних барв, чарівніших од казки,
Щоб сонця й спокою мені дала
І ясний лик явила свій без маски,
Аби жага не вигасла дотла.
Нехай і другом буде, і сестрою,
Аж доки знов не стрінуся з тобою.

12

Усяке б я угамував чуття,
Але не це, якого прагну ревно.
Я тут, як вдома, де мого життя
Почався шлях. Та був би кращим, певно,
Щоб тим шляхом раніш, без вороття,
Пішов од тлуму світського,- душевне
Терзання б оминув, не відав зла,
А ти пекучих сліз би не лила.

13

Далекий марнославству та любові,
Я славу зневажав і поготів,
Вони ж прийшли, непрошені, раптові,
І разом принесли, чого не хотів,-
Імення... А мені, бунтівникові,
Вартніших би хотілося дарів...
Ошукано моє життя нужденне,
Так, як мільйон ошукано до мене.

14

А що майбутнє? Хай не жде воно:
Про нього вже - ніякої турботи!
Таж сам себе я пережив давно,
Зазнавши бур і втіхи, і скорботи.
Життя моє - вогонь, а не багно,
Не прагнув я затишної дрімоти.
Чверть віку лиш - життя могого лік,
А пережив, що вистачить на вік.

15

Тож будь-що-будь,- я все ладен прийняти,
Минулого не зневажаю теж:
Ясні ж бували в ньому цяті
І радощів, та й мук було без меж.
Ну, а сучасне? Краще промовчати,
Хоч водночас не критимусь, бо все ж,
Окинувши довкіл Природу оком,
Милуюсь я у захваті глибокім.

О сестро, ніжна сестро, ти мені
Надійна, як і я тобі, опора,
Поеднаним навік, нам нестрашні
Ні час, ні простір. Нас лиха, сувора
Не роз'єднає доля в чорні дні
Поневірянъ, і злигоднів, і горя:
Зв'язок, що перший нам з'єднав серця,
Лиш в смертну мить дійде свого кінця.

28 серпня 1816

ПІСНЯ ДЛЯ ЛУДДИТІВ

Як дешево хлопці за морем собі
Кров'ю добилися волі і права,-
Так ми не дамоє ганьбі:
Воля чи смерть в боротьбі!
Геть королів! Тільки Луддові слава!

Коли натчемо полотна ми сувій,
Замість човника візьмемо зброю
І кінемось в бій,
Тиранів у виріб сповиємо свій,
Забарвивши саван рудою.

Хай кров, як і серце, давно в них гнилі,
Бо жили ворожі наповнені брудом,
Та сили в крові не малі,-
Від них забуя на землі
Те древо Свободи, посаджене Луддом.

24 грудня 1816

«Не ходити нам у парі...»

Не ходити нам у парі
В опівнічний час,
Хоч і місяць діє чари,
Й серця жар не згас.

Старить шабля піхви нові,
Душа - груди. В певну мить
Настає пора й любові,
Й серцю відпочить.

Хай для любощів - це поле,
Ясні зорі й ночі ці,
Не гуляти вже ніколи
Нам при місяці!

28 лютого 1817

ТОМАСОВІ МУРУ

Скоро в море невідоме
Понесе мене фрегат,
Але спершу, милий Томе,
Я за тебе випить рад.

Друзям шлю привіт сьогодні,
Гордий посміх - ворогам.
У розбурханій безодні
Я скорить себе не дам!

Хай там шторм, підводні скелі -
Все пройду, що б не було.
Заблудивши десь в пустелі,
Відшукаю джерело.

І як в ньому спрагли губи
Знайдуть краплю хоч одну,
Я за тебе її, любий,
Помираючи, ковтну.

А тим часом цю посуду
Вщерть наповнюймо вином!
Хай гаразд обом нам буде,
За твоє здоров'я, Том!

Липень 1817

СТАНСИ ДО РІКИ ПО

Ріко! Ти линеш повз прадавні мури,
Де мила мешкає, і в краї тім,
На води, може, дивлячись похмурі,
Мене згада на березі крутім.

Будь серця мого дзеркалом, щоб їй я
У нім відбити міг чуття свої,
Такі шалені, як твоя стихія,
Такі без меж, як повені твої.

Стать серця дзеркалом? Таж із природи
Мою ти вдачу розділила й так:
Твої стрімкі, бездонні й темні води -
Жаги моєї найпевніший знак.

Її притлумив нині час. Я знаю,
Ті пристрасті - як струмінь твій і гнів,
То в повідь розливаються безкраю,
То до тісних вертають берегів.

Тоді обабіч течії всієї,
Розкидавши корчі, уламки й пні,
Ти в море мчатимеш, я ж - до тієї,
Кого любить заказано мені.

Коли вона вечірньої години
Під свіжий легіт вийде на моріг,
Ця хвиля десь до неї вже долине
І буде стиха плюскати до ніг.

І тішитиме погляд її милий...
Тож через те, ріко, потік я твій
Не те що бачити - згадать безсилий,
Щоб одночасно не зітхать по ній.

Хай любі очі у твоїм кришталі
І відіб'ються, тільки ж течія
Нестримно мчатиме від мене далі
І не верне, щоб їх не бачив я.

А та? Чи та верне, якій з собою
Несеш печаль мою? Ніхто не зна!
Ми край води блукаємо обоє:
В верхів'ї - я, над гирлом десь - вона.

І ділять нас не води швидкоплинні,
Не пасмо гір чи прірва, повна тьми,
А те, що долі в нас такі ж одмінні,
Як ті краї, де народились ми.

Палку дочку полуденного краю
Із півночі прибулець полюбив,
Та шалом півдня кров його палає,
Якої і борею не остудив.

Шал півдня влився до моєї крові,
Тому-то знов, стількох зазнавши ран,
Я бранцем став, я став рабом любові,
Навіки впав у твій, кохана, бран.

Намарне ремство! В битві днів суворих
Волю рано шлях кінчити свій.
Родився з пороху, вернуся в порох,
І серце вічний знайде супокій.

Червень 1819

СТАНСИ

Як з рабства не можеш звільнити свій край,
Борись для чужого народу.
Про подвиги Греції й Риму згадай
І вмири у боях за свободу!

Служіння добру - найшляхетніша путь,
Тож бийся за волю повсюди!
А куля і плаха тебе обійдуть,
То й честь тобі лицарська буде!

5 листопада 1820

ГРАФІНІ БЛЕССІНГТОН

Марно віршів ждете ви од мене,-
Я стомився, знеміг і замовк:
Адже серце - моя Гіпокрена,
Та жаги в ньому висох струмок.

Оспівав би я, будучи давнім,
Ту, чий образ нам Лоуренс дав,
Але панцер втоми - біда в нім -
І уста мені й серце скував.

Вже не племінь я - попіл холодний.
Бард помер. Пустка в грудях моїх.
Що любив - лиш шаную сьогодні.
Сніг на серце й на скроні наліг.

Вже вимірюють вік мій не роки,
А хвилини, що, мов чересло,
Ріжуть борозни вічні, глибокі,
Крають душу мені і чоло.

Нехай юність палка оспіває
Те, на що лиш дивлюсь без надій,
Бо натягнені струни до краю
Обірвались на лірі моїй.

З КЕФАЛОНІЙСЬКОГО ЩОДЕННИКА

Померлих збуджено - чи можу спать?
Світ на тиранів став - чи гнутись можу?
Серпа жде колос - жнив не починать?
..Я не дрімаю - терня в моїм ложі.
Щодень сурма мені дзвенить у вухах,-
І в серці відгомін...

19 червня 1823

В ДЕНЬ МОГО ТРИДЦЯТИШЕСТИЛІТТЯ

Вгамуйся, серце. Вибив час.
Нікого нам не зворушить.
Нехай любов обходить нас,
Та нам - любить.

Пожовкли днів моїх листки,
Засох любові цвіт і плід.
Повзуть скорбота й хробаки
За мною вслід.

Немов вулкан той із жерла,
Жирущий племін в груди б'є,-
Та не світильник, то пала
Життя моє.

Минули дні тривоги, надій,
Любові, ревнощів, жаги.
З кохання весь набуток мій -
То ланцюги.

Та геть ганебні ці думки!
Душе моя, гори лиш там,
Де Слава лаврові вінки
Сплітає нам.

О поле битви, зброї дзвін,
Що славить Грецію мою!
Вільніший я, ніж Спарти син,
Що ліг в бою!

Повстань! Еллади лине зов.
Зміцни свій дух! Не забувай,
Чия у тебе в жилах кров.
На бій рушай!

Притлум чуттів невчасних жар
І ниці пристрасті круши!
Хай вроди згубної пожар
Не йме душі!

Як шкода молодих років,
На жертву волі їх оддай!
До битви стати час наспів.
В борні сконай!

За волю в гордім цім краю
Борися всупір долі злій.
Знайди в бою і смерть своєю,
І супокій!

22 січня 1824

ПРИМІТКИ

Переклад творів здійснено за виданням:

Byron. Poetical Works. Edited by Frederick Page.
A new edition, corrected by John Jump.
Oxford University Press.
London - Oxford - New York. 1970.

До Е.

Вперше надруковано в грудні 1806 року.

Адресовано до Байронового ровесника, сина одного з ньюстедських орендарів.

Уривок

Вперше надруковано в грудні 1806 року.

Через вісім років (1811) поет склав заповіт, у якому висловив бажання, щоб на його могилі не було ніяких написів, окрім єдиного слова - «Byron».

Прощання з Ньюстедським абатством

Вперше надруковано в грудні 1806 року.

Ньюстедське абатство - родинний маєток Байронів. Спершу тут був монастир, що його 1170 року заснував Генріх II. Король Генріх VIII, не помирившись із папою, ліквідував церковну власність на користь корони. Тоді ж було розпущено монастир, а маєток передано вірнопідданому короля Джонові Байрону. Згодом він дістався у спадок Джорджеві Байрону. Поет палко любив це родинне гніздо і оспівав його в багатьох творах.

Аскалон - палестинська фортеця, де точилися запеклі бої хрестоносців із арабами.

Крессі - місто на півночі Франції. Тут 1346 року англійці в столітній війні наголову розбили французькі війська.

Едвард - англійський король Едуард III (1327-1377), який командував військами в битві під Крессі.

Руперт - принц Руперт, граф Палатін (1619-1682), англійський воєначальник, небіж скинутого короля Карла I.

Марстон-Мурський бій - бій, у якому революційна армія Кромвеля 1644 року розгромила війська короля Карла I. У цій битві брали участь п'ять братів Байронів, предків поета.

Фрагмент,
написаний невдовзі по одруженню міс Чаворт
Вперше надруковано 1830 року.

Чаворт Мері Енн (1786-1832) - мешкала у сусідньому з Ньюстедським абатством замку Анслей. Її ще підлітком безтямно покохав Байрон. Цю першу любов поет проніс через усе життя. Він присвятив міс Мері чимало своїх поезій, щирих рядків у листах та щоденниках. 1805 року Мері Чаворт одружилася з Джоном Мастерсом.

Спо м и н
Вперше надруковано посмертно - 1832 року.

Сердолік
Вперше надруковано в грудні 1806 року.
Сердолік подарував Байронові друг його юнацьких років, хорист Еддльстон.

Рядки, звернені до преподобного Дж. Т. Бічера
у відповідь на його пораду авторові
стояти ближче до громади

Вперше надруковано в січні 1807 року.

Бічер Джон Томас (1770-1848) - ноттінгемпширський священик, з яким часто зустрічався поет. Це за його порадою Байрон знищив увесь тираж першої своєї збірки «Швидкоплинності».

Фенікс - за міфами давніх фінікійців та єгиптян - чарівний птах, що, зістарівши, спалював себе, а потім воскресав із попелу молодим.

Фокс Чарльз Джеймс (1749-1806) - англійський політичний діяч, один із керівників партії вігів, що вважалася ліберальною на відміну від торі, партії консервативної.

Четем - лорд, графський титул Вільяма Пітта Старшого (1708-1778). Прем'єр-міністр Великобританії (1766-1768), лідер партії торі.

Д а м е т

Вперше надруковано 1807 року.

Існує припущення, що у вірші подано образ одного з поетових друзів.

Г р а н т а

Вперше надруковано в грудні 1806 року.

Гранта - друга, стара назва річки Кам, вживалася на означення університетського міста Кембрідж, де навчався Байрон.

Для епіграфа поет узяв відповідь піфійського оракула Філіппові Македонському.

Лесажів чорт... - Лесаж А. Р. (1668-1747) - французький письменник, автор сатиричного роману «Кривий чорт».

Петті й Пальмерстон - Петті Герман Фітц Моріс (1780-1863), представник партії вігів, переміг на виборах Генрі Джона Пальмерстона (1784-1865) і від Кембріджа був обраний до парламенту.

Лорд Г.- Гоук Едуард Гарві (1774-1824), знайомий Байрона по Кембріджу.

Сектантів-методистів жменя...- Методисти - секта англіканської церкви, заснована Джоном Веслеем 1729 року з молодих богословів Оксфордського університету.

Клеофас - студент, персонаж із роману «Кривий чорт».

Лох-на-Гар

Вперше надруковано в червні 1807 року.

Каледонія - давньоримська назва Шотландії.

Куллоден - місце запеклих боїв за англійський престол останнього з роду Стюартів принца Чарльза Едуарда (1720-1788). На його боці воювали поетові предки по материнській лінії.

Бремар - після поразки під Куллоденом у квітні 1746 року принц Чарльз якийсь час переховувався в гористій частині Північної Шотландії, в Бремарських верхів'ях.

До леді

Вперше надруковано в червні 1807 року.

Вірш присвячено Мері Енн Чаворт.

Хотів би жити знов у горах

Вперше надруковано 1808 року.

До богині фантазії

Вперше надруковано в червні 1807 року.

Пілад - небіж Агамемнона, Орестів друг. Їхня приязнь стала символом вірної чоловічої дружби.

Рядки, написані під старим берестом
на цвинтарі в Гарроу

Вперше надруковано 1808 року.

Гарроу - давнє місто поблизу Лондона, де було засновано (1571) першу середню школу в Англії. Тут (1801-1805) навчався Байрон. Цвинтар був улюбленим місцем його прогулянок.

До мого сина

Вперше надруковано 1830 року.

Вірш, викарбуваний на келиху із черепа людини

Вперше надруковано 1814 року.

Череп знайшов садівник поблизу каплиці у Ньюстеді. Байрон віддав його ювелірові відшліфувати, зробити з нього келих й оздобити.

Розстання

Вперше надруковано 1816 року.

Адресатка невідома.

До жінки, що запитала,
чому я навесні покидаю Англію

Вперше надруковано 1809 року.

Вірш присвячено Мері Мастерс, уродженій Чаворт.

Вірш містерові Годжсону,
написаний на борту лісабонського пакетбота
Вперше надруковано 1830 року.

Годжсон Френсіс (1781-1852) - друг Байрона, поет і перекладач.
Флетчер, Меррі - Байронові слуги.

Гоббі - Гобгауз Джон (1786-1869), друг Байрона, супроводив
поета в його мандрах.

Браганси - португальська королівська династія, що походила
від Альфонса I і посідала престол із 1461 року.

В альбом

Вперше надруковано 1812 року.

Вірш присвячено місіс Спенсер Сміт, дочці барона Герберта -
австрійського посла в Константинополі.

Строфи, написані в бурю

Вперше надруковано разом із «Чайльд Гарольдом» 1812 року.
Вірш адресовано місіс Спенсер Сміт.

Пінд - гірське пасмо в Північній Греції.

Як Кадіс пуг іще не зна... - йдеться про безуспішну облогу Ка-
діса військами Наполеона.

Калінсо - чарівниця, що впродовж семи років не відпускала
Одіссея із своїх володінь. Ім'ям цієї чарівниці Байрон називав Ма-
льту, де познайомився з місіс Спенсер Сміт.

Станси, написані біля Амвразійської затоки

Вперше надруковано разом із «Чайльд Гарольдом» 1812 року.
Вірш присвячено місіс Спенсер Сміт.

Амвразійська затока - на Іонійському морі біля берегів Албанії.

Акціум - мис біля Амвразійської затоки, де 2 вересня 31 року до н. е. римський тріумвір Марк Антоній, перейшовши на бік єгипетського флоту, зазнав нищівної поразки.

Єгипетська цариця - Клеопатра (69-30 рр. до н. е.). Закохавшись у неї, Антоній зрадив Рим.

Орфей - у грецькій міфології великий співак, що, втративши свою дружину, прекрасну Еврідіку, спустився за нею в царство померлих. Там, розчуливши чарівним співом владаря Аїду, він дістав дозвіл вивести з собою тінь Еврідіки.

Паломництво Чайльд Гарольда (Уривок з поеми)

Перші дві пісні написано 28 березня 1810 року. Вперше надруковано 1812 року. Уривок набув популярності як окремий твір.

Перепливши із Сестоса в Абідос

Вперше надруковано разом із «Чайльд Гарольдом» 1812 року.

Геллеспонт - протока, що відмежовує Європу від півострова Мала Азія, сучасна назва - Дарданелли. 3 травня 1810 року Байрон переплив цю протоку.

Леандр - персонаж грецького міфа, що жив на азіатському березі протоки. Геро - його мила, жриця храму Афродіти в Сестосі (на європейському березі), запалювала вогонь, простуючи на який, плив Леандр. Одного разу вогонь погас, і Леандр, збившись із путі, загинув.

Дівчині-афінці

Вперше надруковано разом із «Чайльд Гарольдом» 1812 року. Існують припущення, що твір адресовано Терезі, найстаршій

дочці Теодори Макрі, вдови колишнього англійського віце-консула, у якої мешкав Байрон разом із своїм другом Гобгаузом під час першої подорожі до Греції.

Пісня грецьких повстанців

Вперше надруковано разом із «Чайльд Гарольдом» 1812 року.

Слова пісні, яку Байрон переклав англійською з новогрецької мови, написав Константин Фереос Рігас (1757-1798) - грецький патріот, революціонер, філософ, музикант і поет.

Леонід - спартанський цар, який із невеликим загоном воїнів 480 року до н. е. зупинив у фермопільському міжгір'ї численну армію персів, що вдерлися до Греції.

До Тірзи

Вперше надруковано 1812 року.

Цей вірш, як і чотири наступні, присвячені дівчині, яку поет називав Тірзою. Хто насправді стоїть за цим ім'ям, біографам Байрона встановити досі не пощастило.

«О гетьте, гетьте, звуки жалю...»

Вперше надруковано 1812 року.

«Іще зусилля й перестане...»

Вперше надруковано 1812 року.

Euthanasia

Вперше надруковано 1812 року.

«Якщо серед людського тлуму...»

Вперше надруковано 1812 року.

Ода до авторів білля проти машиноборців

Вперше надруковано анонімно - в газеті «Морнінг кронікл» 2 березня 1812 року.

Ельдон Джон Скотт (1751-1838) - лорд-канцлер Англії.

Райдер Річард (1766-1832) - міністр внутрішніх справ Англії.

Ліверпуль Роберт Бенкс Дженкінсон (1770-1828) - прем'єр-міністр, котрий вніс на розгляд палати лордів законопроект про запровадження смертної кари луддитам.

До 1880 року в Англії цього вірша не друкували в жодній збірці Байронових творів.

До плачучої леді

Вперше надруковано анонімно - в газеті «Морнінг кронікл» 7 березня 1812 року.

Адресовано принцесі Шарлотті Августі (1796-1816), дочці принца-регента, згодом короля Георга IV (1762-1830). Приводом для написання вірша став інцидент на придворному прийомі 22 лютого 1812 року, коли принц-регент брутально повівся у розмові зі своїми прибічниками, які висловили невдоволення його політикою. Ця сцена викликала сльози в принцеси.

1814 року поет надрукував його разом із поемою «Корсар».

До часу

Вперше надруковано 1814 року.

«Згадай того, хто любовою страждає...»

Вперше надруковано 1814 року.

Вірш присвячено Френсіс Уеддербен Уебстер, дружині Байронового знайомого, якою він захоплювався у 1813-1814 роках.

Експромт у відповідь другові

Вперше надруковано 1814 року.

Адресовано поетові Т. Муру.

Ода до Наполеона Боанартта

Вперше надруковано анонімно - 16 строф (окремим виданням) - 16 квітня 1814 року. Повністю (19 строф) надруковано 1831 року.

Зоряниця (бібл.) - син ранкової зорі, Люцифер.

Грек, взявшись дуба розчепити...- йдеться про Мілона Кротонського. Дубом, що защемив Наполеонові руки, була російська зима.

А римлянин, що серця племінь...- Луцій Корнелій Сулла (138-78 рр. до н. е.), римський полководець і диктатор. Знищивши своїх супротивників, відновив сенат і за рік до смерті зрікся влади.

Іспанець, знудившись од влади...- Карл V (1500-1558) - імператор Священної Римської імперії, іспанський король (Карл I). Незадовго до смерті зрікся імператорської корони та королівського престолу і пішов у монастир св. Юста.

А квітка Австрії кохана...- Марія-Луїза (1791-1847), дочка австрійського імператора, з якою Наполеон одружився 1810 року.

Згадай з Корінфа педагога...- Діонісій-молодший (395-335 рр. до н. е.), владар Сіракуз, після другого вигнання 344 року до н. е. перебрався до Корінфа і, за свідченням Плутарха, відкрив там школу.

Маренго - село в Ломбардії, де в запеклому бою Наполеон завдав поразки австрійським військам (14 червня 1800 року).

Цінціннат - народився близько 519 року до н. е., римський консул, згодом диктатор. Покинувши державну службу, він повернувся до свого господарства і зайнявся хліборобством.

Вашінгтон Джордж (1732-1799) - американський генерал, що став першим президентом Сполучених Штатів (1789-1797).

Вальтасарове видіння

Вперше надруковано 1815 року.

Як і наступні два вірші, належить до циклу «Єврейські мелодії».

Валтасар - останній вавілонський цар. За біблійним переказом, під час бенкету на стіні з'явився таємничий напис; пророк Даніїл розгадав слова, що віщували загибель Валтасарові і його царству. Тієї самої ночі віщування справдилося: цар був убитий, Вавілон посів перський цар Кір.

Сонце безсонних

Вперше надруковано 1815 року.

Поразка Сеннахеріба

Вперше надруковано 1815 року.

Сеннахеріб (705-681 рр. до н. е.) - ассірійський цар, що взяв в облогу Іерусалим, вимагаючи здачі міста. Несподівана епідемія чуми вигубила ассірійське військо і врятувала місто.

Зірка Почесного легіону

Вперше надруковано 1816 року.

Цей орден увів Наполеон ще в часи Консульства. Складається він з трьох кольорів: синього, білого, червоного.

Прощай

Вперше надруковано 1816 року.

Вірш адресовано дружині поета Аннабелі. Поява вірша в газеті спричинилася до тривалих газетних суперечок і брутальних наклепів на Байрона.

Станси («Не сягнуть твоєї вроди...»)

Вперше надруковано 1816 року.

Вірш, як і два наступні, присвячено зведеній сестрі поета Августі Лі (1783-1851).

Станси до Августи («Коли запав довкола морок...»)

Вперше надруковано 1816 року.

Станси до Августи («Коли доля мене ошукала...»)

Вперше надруковано 1816 року.

Сон

Вперше надруковано 1816 року.

Біографи вважають, що вірш автобіографічний. В ньому змальовано епізоди, пов'язані з любов'ю поета до Мері Енн Чаворт.

Темрява

Вперше надруковано 1816 року.

Прометей

Вперше надруковано 1816 року.

Образ Прометея, титана і богоборця, що викрав із неба вогонь для смертних і за те був покараний богами, з юнацьких років захоплював Байрона і навіяв йому багато пристрасних рядків.

Послання до Августи

Вперше надруковано 1830 року.

Як на морях зазнав негоди дід...- ідеться про Джона Байрона (1723-1786) - мандрівника й мореплавця, що здійснив навколосвітню подорож.

Леман - Женевське озеро.

Пісня для луддитів

Вперше надруковано 1830 року.

«Не ходити нам у парі...»

Вперше надруковано 1880 року.

Томасові Муру

Вперше надруковано 1821 року.

Станси до ріки По

Вперше надруковано 1824 року.

Вірш присвячено Терезі Гвіччолі (1799-1873).

Станси («Як з рабства не можеш...»)

Вперше надруковано 1830 року.

Графині Блессінгтон

Вперше надруковано 1830 року.

Блессінгтон Маргеріт (1789-1849) - англійська письменниця, з якою Байрон познайомився в Генуї 1823 року.

З кефалонійського щоденника

Вперше надруковано 1901 року (з автографа).

На острові Кефалонія (біля Греції) поет розпочав свого щоденника цим віршем, а далі вів його прозою.

На день мого тридцятишестиліття

Вперше надруковано 29 січня 1824 року.

Це останній вірш Байрона, написав його поет за три місяці до смерті.

Джордж Байрон

ЛІРИКА

0041

Друкований текст для вчитування взято з:
Джордж Гордон Байрон. Лірика.
Київ: «Дніпро», 1982.

Відмінна якість:
електронний текст книги
повністю відповідає друкованому оригіналу!

Переклад з англійської: Дмитро Паламарчук

© Вчитування, правка, форматування і оформлення тексту:
OpenBook, 2025

© Електронна бібліотека
класики української та світової літератури
«Відкрита книга»

2025